

BUDAPEST

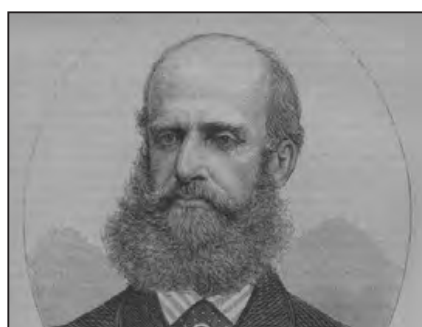
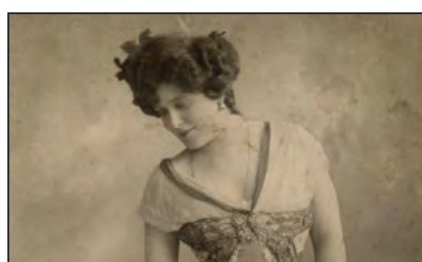
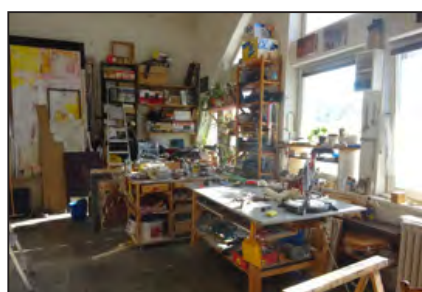
A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2017/6

Sebestyén László felvétele

TARTALOM

◀ Kilencet egy dobásra!	2
<i>Szántó András</i>	
SZOBORPARKŐR	
Anyá csak egy van	6
<i>Jolsvai András</i>	
◀ Nyári sörömök	7
<i>Hidvégi Violetta</i>	
SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK	
Slowly baby...	10
<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
KÉPES HÁZ	
◀ A Phoenix angyalai	12
<i>Csordás Lajos</i>	
Simplicissimus Budapestje	14
FÉNYÍRDA	
Titkos udvarok	16
<i>Sebestyén László fotósorozata</i>	
ÖTVEN ÉVE	
Királylánynak lenni, pár órára	18
<i>Elek Lenke</i>	
BLOGBARÁTOK	
A Tisztviselők Háza	20
<i>Szuhai Barbara</i>	
FÉNYÍRDA	
◀ Egy monoklis nyaralótulajdonos	22
<i>Szémann Richárd</i>	
◀ Budapest vőlegénye, a szabadkőműves	25
<i>Berényi Zsuzsanna Ágnes</i>	
CITROM ÉS NARANCS	
Történetek Illés kútjáról	28
<i>Lővei Pál</i>	
Gasztronómia a levéltárban	
Titkok éjszakája – a rejtélyekkel teli múlt	30
Ez sör!	
Szenvedély és irónia	
Széllal szemben	
Régi idők – dokumentálva és bohózatban	31
<i>Zappe László</i>	
◀ KÖZLÖKÖDŐ	
Egyirányú – két keréken	32
<i>Angelus Róbert</i>	

BUDAPEST hat év alatt már majdnem megszokta, hogy az Iparművészeti Múzeum kupolájáról hiányzik a csúcstornyocska. Lechner Ödön főműve csonkán ácsorog az Üllői úton, de csak az útikönyvből döbbenetesen felpillantó külföldiek értetlenkednek azon, hogy bánhat egy ország ilyen méltatlanul az egyik legnagyobb építész alkotásával. Mi szinte nem is csodálkozunk, hogy a bejárat körül ácsolt alagút védi a járókelőket a lelepottyán Zsolnay-kerámiáktól.

Nem éppen kirívó múzeum-sors az Iparművészetié. Pedig akadtak olyan időszakok Budapest történetében, amikor mindennél fontosabbak voltak a múlt őrzőhelyei: a nemzeti ébredés kitüntetett pillanata a Nemzeti Múzeum alapítása, ahogy két évszázaddal később az is fontos gesztus volt – még ha balul sült is el –, hogy az európai uniós csatlakozásra készülő kormány ingyenesé tette az állami gyűjtemények látogatását. Mindennek fényében is megdöbbentő, ami a fővárosi múzeumokkal az utóbbi időben történik.

Talán nem volna ennyire szembeötlő a romlás, ha a 2011 óta eltelt években – milyen érdekes egybeesés, hogy az életveszélyessé vált lanterna levételével csaknem egy időben kezdődött a nagy ligeti fantáziálás – rengeteg szó esett a múzeumi fejlesztésekről. Ha minden az első elképzelések szerint alakult volna, már kimagasodna a Városliget fái közül az Új Nemzeti Galéria, a Fotográfiai és az Építészeti Múzeum, akárcsak a Néprajzi és a Magyar Zene Háza. Hogy nem így alakult, az egyrésztől nem nagy baj – hiszen van a városban hely elég, a lényeg, hogy megújuljanak a liget zöldfelületei –, másrészt viszont mintha átkot szórt volna az egész budapesti múzeumi világra.

A Szépművészeti Múzeum felújításán kívül egyetlen valódi fejlesztésre sem került sor a lassan lejáró kormányzati ciklus során. A Román csarnok rekonstrukciója persze öröm – 1945 óta volt adós önmagának ezzel az országgal –, de korszerűen használható kiállítóteret ezzel még nem kap a múzeum. Ami pedig eközben a Városliget túloldalán történt, az teljességgel érthetetlen: lebontották a népszerű kiállításokkal működő Közlekedési Múzeumot, mondván, a föld alatt bővítik hatalmas csarnokokkal, majd egy óriási lyukat és egy nagy kupac ígéretet hagytak a helyén. Hogy lesz majd pompás, modern, új múzeum a város „valamelyik rozsdáövezetében”, és persze az 1896-os kiállításra létesült Pfaff Ferenc-féle pavilont is visszaépítik. Azt tehát, amelynek iradatlan kupolája az eddigi tervek szerint csak kilátónak lett volna jó, s amelynek 19. századi tereiben vajmi nehéz elképzelni egy 21. századi igényeket kielégítő műszaki kiállítást.

A „múzeumi negyedben” eszerint az eddigi egyenleg mínusz egy múzeum; és akkor még nem kezdtük el találgatni, mi lesz a mezőgazdasági gyűjtemény sorsa, amelyről már sok-sok éve hallani, hogy kész luxus faekét meg kitömött vizát tartani a Vajdahunyad vára vendéglátástól vámpírfilm-forgatásig annyi mindenre használható, romantikus tereiben.

És legalább ekkora veszteség, ami már biztosan nem épül meg a ligetben: mert a Fotográfiai és az Építészeti Múzeum valóban rászolgált egy-egy korszerű, önálló épületre, még akkor is, ha azok nem pont a Dózsa György út menti parkban állnak. Különösen az építészeti gyűjtemény sorsa méltatlan, hiszen nemcsak óbudai irodaházát veszítette el a huzavona évei alatt, hanem a műemlékvédelmi hivatal felszámolásának is nagy vesztese lett. Emlékeztet, hogy anyagának egy része a téli ünnepek idején elázott és megsemmisült, de vannak, akik még azt sem felejtették el, hogy szakemberek egy boldogabb korban az Andrassy úti Párisi Nagyáruházat szerették volna a Norvég Alap pénzből az építőművészet kiállítóhelyévé alakítani. Ez az a ház, amely némi alexandras kitérő után most megint bedeszakázva várja sorsa jobbra fordulását...

És akkor még nem soroltuk azokat az intézményeket, amelyeknek a hamvába halni látszó, de legalábbis végzetesen lelassult Liget projektől függetlenül keseredett meg a sorsuk. Mondjuk a Budapesti Történelmi Múzeumot, amely az ugyancsak tetszhalott budavári palotarekonstrukció foglya lett. Miközben a Várban sem mozdul semmi – tegyük hozzá: a pénzpazarlást sokallók nagy öröme –, a múzeum egyre több részlegét kénytelen átköltöztetni Kiscellbe, és csak fohászkozhat, hogy az ott beígért nagy bővítésnek végül nem támad valami elháríthatatlan akadály. Ami persze idilli helyzet ahhoz képest, amiben a Természettudományi találta magát. A két évtizednyi, sokmilliárd forintot felemészítő építkezés után a neki kiutalt Ludovika akadémiát hirtelen megkapta a Közszolgálati Egyetem, és az elképedt múzeum most foghatja a mamutjait meg a felszázazer ásványát – vigye, ahová tudja.

Ha innen nézzük, az Iparművészeti csonka kupolája nem skandalum, hanem szimbólum. Annak a rövidlátó politikusi magatartásnak a jelképe, amelyet csak addig érdekelnek a nemzet múltját és jelenét őrző, rögzítő és feltárni hivatott közgyűjtemények, ameddig nagyot lehet velük mondani. A látványtervek világa azonban csak a felszín, mögöttük napról napra folyó, kevéssé látványos munka van. Ha ezt elveszíti, soha többé nem lesz ennyire érdekes város BUDAPEST

BUDAPEST

a városlakók folyóirata

Pro Cultura Urbis díj 2007

XL. évfolyam, 6. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947

szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor

IV–XXVI. évfolyam, 1966–1988

szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

Angelus Róbert, Buza Péter,

Csontó Sándor, Hidvégi Violetta,

Kirschner Péter, N. Kósa Judit (publicisztika),

Saly Noémi, Sándor P. Tibor (archív fotó),

Sebestyén László (fotó),

Török András (Simplicissimus Budapestje)

Facebook oldalunk szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye

a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

E-mail: budapestfolyoirat@summa-artium.hu

Honlap: www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja

Summa Artium Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Török András

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

Telefon: 318-3938, fax: 318-3938

Lapigazgató

Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere

a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Telefon: 411-5000

Terjesztés:

Magyar Posta

Reklamáció: 318-3938

A folyóirat megjelenését az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:

Pharma Press® Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Slowly baby...

(10. oldal)

A hátsó borítón:

Kilencet egy dobásra!

(2. oldal)

Kilencet egy dobásra!

Szántó András

Nehéz lenne számba venni, hogy a régi budapesti és a környékbeli kocsmák, vendéglők közül melyeknek az udvarán volt kuglipálya. Mostanra elfogytak. Amikor hajdan vasárnaponként rendszeresen kibicikliztünk feleségemmel a Római partra, a Pünkösdfürdői Strand mögött (a Nagy Gáton lévő, aszfaltozott bicikliút kezdeténél) volt még egy olyan kocsmá, azaz büfé, melynek oldalában mindig láttunk néhányakat szorgosan gurítani az oldalsó faketrec fedett pályáján. Utoljára úgy huszonöt éve.

Egy „kedélyes” vendéglő (képeslap, 1912)

A vendéglátóhelyeken honos sportágakról már megemlékeztünk egy korábbi cikkben: a biliárd a kávéházak elmaradhatatlan kelléke volt évtizedekig. Ennek „nagy testvére” a kugli, úriasabb nevén teke: kilenc nagy fabábu és egy természetesebb fagolyó segítségével nyújtott maradéktalan szórakozást az erre vágyóknak.

A „Nagy Játékból” természetesen Budapest sem maradhatott ki. Számos józsefvárosi, ferencvárosi, kőbányai, újpesti és kispesti kocsmá vendégei vívtak egymással sörmecskéket, versenyeket, a vasárnap délelőtti „testedzés” ürügyén a társasági együttlét, beszélgetés, fröccsözés vonzerejének bővületében. Ahogy Krúdy is írta: „A kuglizóban már sok mindenféle eszmét

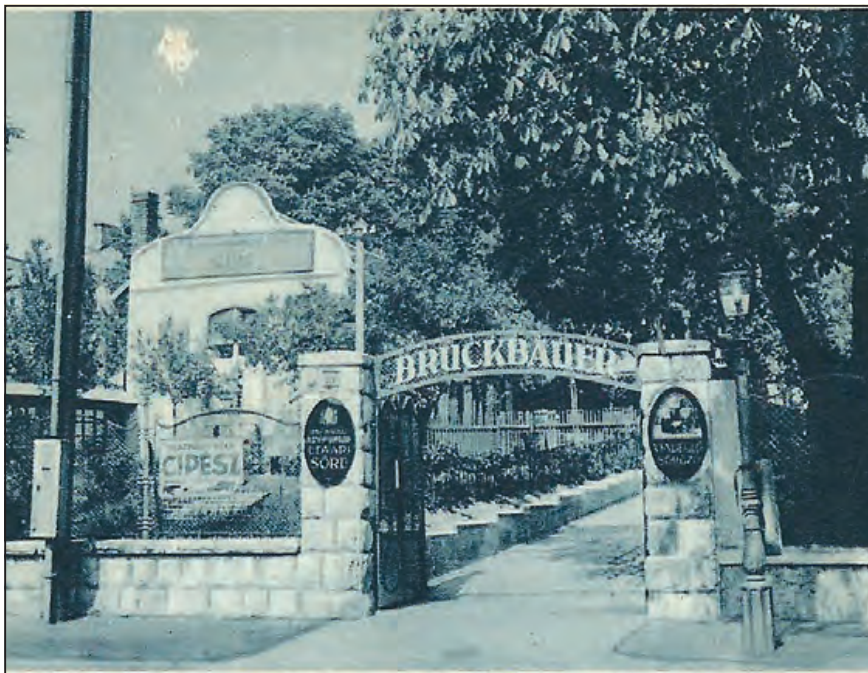
felvetettek az urak!” A „társadalmi jelenség” persze nem csupán a munkáskerületek munkásainak, polgárainak és iparosainak jellemzője volt, de átszivárgott Budára, az úribb körökbe is. Különösen azután, hogy országos sportesemények, a Teke Szövetség megalakulása, sőt nemzetközi versenyek rendezése tette egyre inkább népszerűvé bajnokait s a játékot.

Bécsből jöttek a szabályok

Magyarországon a középkortól ismert a teke szó, így nevezték a kőgolyót, amit harci eszközként az ostromlott vár faláról a támadó ellenségre gurítottak. Szerepelt a harci gyakorlatok között is: lovagok, katonák népszerű vetélkedő „sportja”

lett. A tatárjárás után az elnéptelenedett országba a IV. Béla király által Erdélybe telepített szászok építettek először pályákat mifelénk, például Nagyszébenben, ahol a város lakói összemérhették tudásukat, ügyességüket. Később Mátyás király udvarában is kedvelt játék. Igaz, amit játszottak, még csak néhány elemében hasonlított a maihoz.

Az 1800-as években szinte járványszerűen kezd elterjedni. Nagyszébenben Fleischer Michel, a takács cég atyamestere és betűvető „Kigelbaum und Kigelräume” című füzetében leírta, hogy 1817-ben a városablán aranybetűvel kiírt Kigelmaister (tekebajnok) az évben a legtöbbet ütő Joan Konner volt.

Özvi. Bruckbauer Mátýásné vendéglője Budapest, II., Pasaréti út 25. Tel. 55-5-98

Az özvegy vitte tovább a boltot (képeslap, 1936)

A népi „kuglizás” a falvakban hódított. A tekesport pedig a városi egyesületekben született meg. 1934. június 17-én a magyar tekézés képviselői (az Előre, a BSzKRT, a Nagytétényi Hungária és a Pesterzsébeti Petőfi) alakították meg, természetesen Budapesten, a Keleti pályaudvarnál lévő Park szállóban a Magyar Tekézők Szövetségét (MATESZ), s egyben megalakult a Budapesti Tekézők Szövetsége

is. Az országos szövetség első elnöke Somogyi Béla lett.

A szabályokat az osztrákoktól vettük át. Ekkorra már kialakult a bábuk formája, a golyó- és a pálya mérete. (Pesten ez idő tájt egyetlen szabványos kettes versenypálya volt, a Westend kávéház pincéjében.) A sportág ezután viharos gyorsasággal bekapcsolódott a nemzetközi sportéletbe: 1934-ben egy nemzetközi

versenyen a férfi csapatunk (Radócz Mihály, Ray István, Hullám Lőrinc, Podzserka Dezső és Vecsernyés Ferenc) a 3. helyen végzett. Azóta is számos magyar siker született egészen a legutóbbi évekig – még világbajnokokaink is voltak, vannak. 2015. május 23-án a VI. Csapat-világbajnokság döntője előtt jelentették be, hogy a Nemzetközi Teke Szövetség „Hírességek Csarnokának” első tagja Csányi Béla (1950-ben született Szegeden, az FTC versenyzőjeként számos világbajnokságot nyert), minden idők egyik legeredményesebb versenyzője, edzője lett.

A Kedélyes Gyuri

Persze a gyerekek nem jártak kocsmákba és nem játszottak sörmecceket. Mégis mindenütt ott voltak! Krúdy sok helyen írt a kuglizókról és néha az ott lebzselő gyerekekről, akik némi aprópénzért a bábukat állígtatták, és a fekete táblára krétával írták a versenyzők eredményeit. Az Isten veletek, ti boldog Vendelinek című novellában például ezt olvastam: „Hej, most jutott csak eszébe Privát úrnak mindenféle emlék a régi étkezések történetéből! Így, piros terítékes, vidéki verandák, ahonnan látszik a hosszú kuglizó, amelynek dobja mellett már ott áll a kugliállógató mezítlásbas gyerek, de a kuglizók még maguk a verandán ülnek, vajjat, túró, szafaládét, hagymát esznek, és karcolva öntenek rá őszpiros színű sillerborokat. Adóhivatalnokok és a vízszabályozó társulat tisztviselői feledik napközi bajaikat a régi Gondúzóben; nagy bajuszú vendéglős jár az asztalok között, és a szürke szakállas adóellenőrnek igyekszik kedvében járni. Ilyen dolgok jutottak Privát úr eszébe, amíg a hagama roppant a vendég fogai alatt, és szemmel láthatólag verejtékezett a feje búbja, amely egyébként már kopaszodott.”

Az asztalok között járó nagybajuszú vendéglős alakjának emlékéhez nálam elsősorban egy budai, Pasaréti úti vendéglő tulajdonosa, Bruckbauer Mátýás György neve társul, aki nem csak remek ételleivel vonzotta a polgárokat, hanem a tekézők paradicsomának megteremtésével is.

A vendéglőt a „Kedélyes Gyurihoz” cégérezték. A család és a vendéglő történetének feltárása önmagában is érdekes: az egyik Bruckbauer unokával többször találkozott Gundel Imre, így született a rövid emlékirat, melyből itt csak a legfontosabbakat ismertetem.

Az alapító azért használt két keresztnevet, mert nem szerette, ha ünneplik. Mátýás napján azzal tért ki, hogy ő György,

és György napon Mátyásra hivatkozott. Matthias Georg Bruckbauer Bécsben született 1869-ben, honosítási oklevele 1899-ben kelt. Hentes-mészárosként kezdte pályafutását, majd pincér lett a híres-nevezetes Hangliban. Itt ismerte meg a szomszédos Vigadó „kulcsárnéját”, *Petz Irmát*, akit feleségül is vett. Első üzletük a mai Erzsébet híd tengelyében, a vízesés alatti helyen lévő Kacsa, az ismert betérő vendéglő volt. A századforduló éveiben a hídépítés miatt bontották le. Második üzletük a Rác fürdővel szemben nyílt, ahol az utazók állataikról is gondoskodhattak, de ők maguk is meghúzódhattak az istállóban, kocsiszímben vagy éppen az ivóban. Minden nap disznót vágtak, már hajnali 3–4 órakor hatalmas üstökben főzték a gulyást meg a pacalt, hogy reggel a fürdőzők, vásárolók friss, forró ételt kaphassanak. Ezt a vendéglőt azután Bruckbauer uram komája, *Horváth József* vette át, és ő alkalmazta „a Kedélyes Gyurihoz” cégérnevet.

Harmadik üzletként Mátyás György 1910-ben vette meg apósától a Pasaréti út 25. alatti *Petz* vendéglőt. Ez lett aztán a legismertebb „Bruckbauer Kedélyes Gyurihoz” vendéglátóhely, amelyet máig jegyeznek a magyar vendéglátóipar történetében. 1932-től, Bruckbauer halála után az özvegy vezette az üzletet az 1940-es évek végéig.

Csendes vacsorázóhely volt, mindig zene nélkül. A kapu előtt gyakran rendőr irányította az autókat, az 5-ös autóbussz végállomását az 1920-as évek végén ide helyezték át, a kalauzok a villamoson is így mondták be a megállót: „Bruckbauer”.

A vendégkör igazi polgári társaság volt, orvosok ebédeltek itt a János kórházból. Színészek: *Bajor Gizi* nagy fekete kalapban jött rendszerint, de *Honthy Hanna* is járt ide, amikor a Horváth kertben a Három a kislányban játszott, s felkereste gyakran *Fedák Sári*. *Csontos Gyula* nagyon szerette a véresre sütött bifszteket. *Willy Fritsch* német színész a paprikás csirkét imádta galuskával. Törzsvendég volt *Széchenyi* és *Bethlen* gróf, és időnként a szomszédban lakó *Déry Tibor*, gyakran ebédelt asztalánál kislányával *Csók István* festőművész.

Stabil asztaltársaságok is alakultak, keddi napokon autóversenyzők jöttek itt össze *Delmár Walter* vezetésével, csütörtökön papok, egyéb napokon bírák, a Gyehenna asztaltársaság. Ide járt az Öregfitúk társasága kuglizni: akik a legkevesebbet

MEGHIVÓ

A MAGYAR IPARMŰVÉSZEK ORSZÁGOS
EGYESÜLETE

MEGHIVJA ÖNT ÉS KEDVES HOZZÁTARTOZÓIT
A BRUCKBAUER VENDÉGLŐBEN TARTANDÓ
TEKÉZÉSRE.

MEGKÖZELITHETŐ A HŰVÖSVÖLGYI VILLAMOSSAL
ÉS AZ 5 SZ. AUTÓBUSZSZAL.
LESZÁLLÁS A JULIA-UTCÁNÁL.

ÖSSZEJÖVETELEINK IDŐPONTJAI: JUNIUS 10. ÉS 24.,
JULIUS 8. ÉS 22., AUGUSZTUS 5. ÉS 19. ÉS
SZEPTEMBER 2. ÉS 16.

VENDÉGEKET SZIVESEN LÁTUNK.

KÜLÖN MEGHIVÓT NEM KÜLDÜNK, EZÉRT KÉRJÜK
JELEN MEGHIVÓNKAT MEGŐRIZNI.

MEGJELENÉSÉRE OKVETLEN SZÁMIT
AZ
ELNÖKSÉG.

BUDAPEST, POSTABÉLYEG KELTE.

Meghívó tekézésre (1938)

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület kuglizó csapata a húszas években

Tekéző katonák a piliscsabai táborban (képeslap, 1905)

dobták, azokat egy „ketreche” zárták és egy rondó italt kellett fizetniük.

Egy 1938-as meghívó került a kezembe, amelyet a Magyar Iparművészek Országos Egyesülete küldött a híveinek: „Meghívjuk Önt és kedves hozzátartozóit a BRUCK-

Rippl-Rónai József: Kuglizók

BAUER vendéglőben tartandó TEKÉZÉS-RE!” Majd részletes útmutató a megközelíthetőségről és az időpontokról (havi 2 alkalom). A Meghívó levelezőlap címettje Hodina Adolf, aki a IX. kerületi Kinizsi utcában lakott. Hodina úr vasműves, kovács

iparművész volt, ő készítette például a Győr egyik szimbólumát jelentő Vaskakas kutat.

Öregurak mulatsága

Ahogy minden sportágról, a kugliról is számos vers, prózai mű, de rajz és festmény is készült. Most csak egyről néhány információ: Rippl-Rónai József művéről, amely a ködös vasárnapi délutánon a bábukra gurító – francia – polgárokat örökítette meg: 1892-ben készült ez a kép, amikor Neuilly-ben élt. Keletkezéstörténetével – mint Révész Emese remek írásából kiderül – emlékirataiban is foglalkozott: „Hosszú sétáink alkalmával – tél idején – Neuilly mellett, Lexallos-ban, elhagyott kertekben gyakran láttunk csendes mulatozókat, nyugalmra vonult öreg úriembereket tekézni: karakterisztikus nyárspolgár-alakokat, amint ebben az öreges, szürke hangulatban szórakoznak, podagrás tagjaikat ezzel az erősebb mozgással járó játékkal igyekeznek egészségesebbé fiatalítani. Az öregebb embereknek ez az »erősebb« mozgása, mely tulajdonképpen csak rájuk nézve »erős«, a néző, kivált a fiatal szemében azonban közelebb áll a nyugalomhoz: ez a jellegzetes mozgás, úgy az egyes alakoké, mint az összes alakok tömegmozgása, festői szempontokból nagyon érdekelt.” ●
(Illusztrációk forrása a szerző gyűjteménye.)

SZOBORPARKŐR

Anya csak egy van

szöveg: Jolsvai András, fotó: Tanyi Adrienne

Na, ez a közhely is csak épp annyira igaz, mint a többi: semennyire. Szoborilag bizonyosan. Merthogy amióta csak köztéri szobor van a világon – vagy tán még annál is régebben –, ez volt, van, maradt és lesz az egyik legnépszerűbb témája az alkotóknak, az anyaság. Strapabíró és főleg üdítően rendszerfüggetlen téma ez, s amíg világ a világ, nyilván az is marad. (Hacsak a klónozás és a háromdés nyomtató feltalálása nem teszi majd végleg zárójelbe az emberiség fennmaradásának ezt a jól bevált, évezredes útját: de, ahogy mondani szokás, ne szaladjunk ennyire előre.)

Úgynevezett anyaszoborral Budapest is Dunát lehet rekeszteni. (Szegeden, értelemszerűen, Tiszát, de mi azért csak maradjunk, már csak lapunk címe okán is, a székesfővárosnál.) Egészen pontos számadattal nem is tudok szolgálni önöknek: a címek alapján nehéz végösszeget mondani, hisz az alkotói fantázia néha megtréfálja a statisztikust: az anya, anyaság,

anya gyermekével címek mellett feltűnhet a Szoptató nő, mondjuk, de nem tűnhet fel a Gyermek anyjával variáció, például, és ez csak egyike a nehézségeknek. Úgy-hogy maradjunk anyyiban, közttereinket és középületeinket több tucat vonatkozó témájú alkotás díszíti, fennen hirdetve a magyar anyák dicsőségét.

Érdekes elméleti kérdés, miért csak gyermekkel együtt ábrázolható (és ábrázolandó) egy anya? Hiszen a valóságban gyakran fordul elő, hogy a gyermek, mondjuk, alszik a másik szobában, vagy lemeget játszanak a pajtásaival, esetleg óvodában tartózkodik vagy csak a járdán jócskán lemaradva követi anyját. Szoborban azonban nem találtam ilyen megoldást. Azt mondhatjuk tehát, ebben a filozófiai magasságban legalábbis, hogy gyermek teszi az anyát: szobrász legalábbis csak így tudja elképzelni. Tanulságosabb viszont, hogy – akármi történt is a népességfogyás megállítására az elmúlt száz évben hazánkban – egy, azaz egyet-

lenegy anyaszobor kivételével mind a többiek kizárólag egyetlen gyermeket tudnak felmutatni. Anya egyke gyermekével – ez volna a korrekt cím, ha belegondolunk. (S ha már belegondoltunk, nincs mit csodálkoznunk azon, hogy fogy a magyar.) Persze, tudom én, hogy itt közrejátszanak anyag-megmunkálási szempontok is, nem véletlen, hogy a szoptató póz a legnépszerűbb, az voltaképpen egy körcikkből kifaraható (ha az anyai fej, ahogy illik, meghatottan ráhajol ilyenkor a jól karbantartott – szójáték, csak mondom – kisdedre). Itt a szobrásznak nincs túl nagy mozgáster, legfeljebb azt döntheti el, jobbkezes vagy balkezes anyát ábrázol, az összes többi, az anatómia ősi szabályai szerint, úgyis kiadja magát. Ha viszont a gyermek túl van már a csecsszopó koron, akkor a művész mégis csak hozzáadhatja a maga gondolatait a nagy egészhez.

Mondom, ebben a témakörben a bőség zavarával küzdünk, *Medgyessy Ferenctől ifj. Szabó Istvánig, Kerényi Jenőtől Mikus Sándorig, Szandai Sándortól Hűvös Lászlóig* (és sokan másokig) terjed a skála.

Hogy mi mégis *Somogyi József* alkotását, a Török utca torkolatában felállított Anyaságot választottuk, annak kizárólag légtornászati okai vannak. Leszögezném azért, indulásképpen, hogy e sorok írója kimondottan kedveli a Somogyi-szobrok többségét, a vásárhelyi Szántó Kovács János évtizedes kedvence volt, pláne, hogy mi csoda cirkusz alakult körötte. És tisztában van azzal is, hogy ez a különös, vázszerű figurativitás nem azonos a sültrealizmussal. Mindazonáltal szelíden arra kérem az olvasót, hogy nézze meg alaposan ezt a szobrot, aztán kerítsen valahonnan egy gyereket, és próbálja vele kivitelezni ezt a légtornászokat is megszégyenítő pózt. Akiknek sikerül, azok között értékes jogatanfolyam-jegyeket sorsolunk ki. (A szerző! – a szerk.) ●

Névjegy:

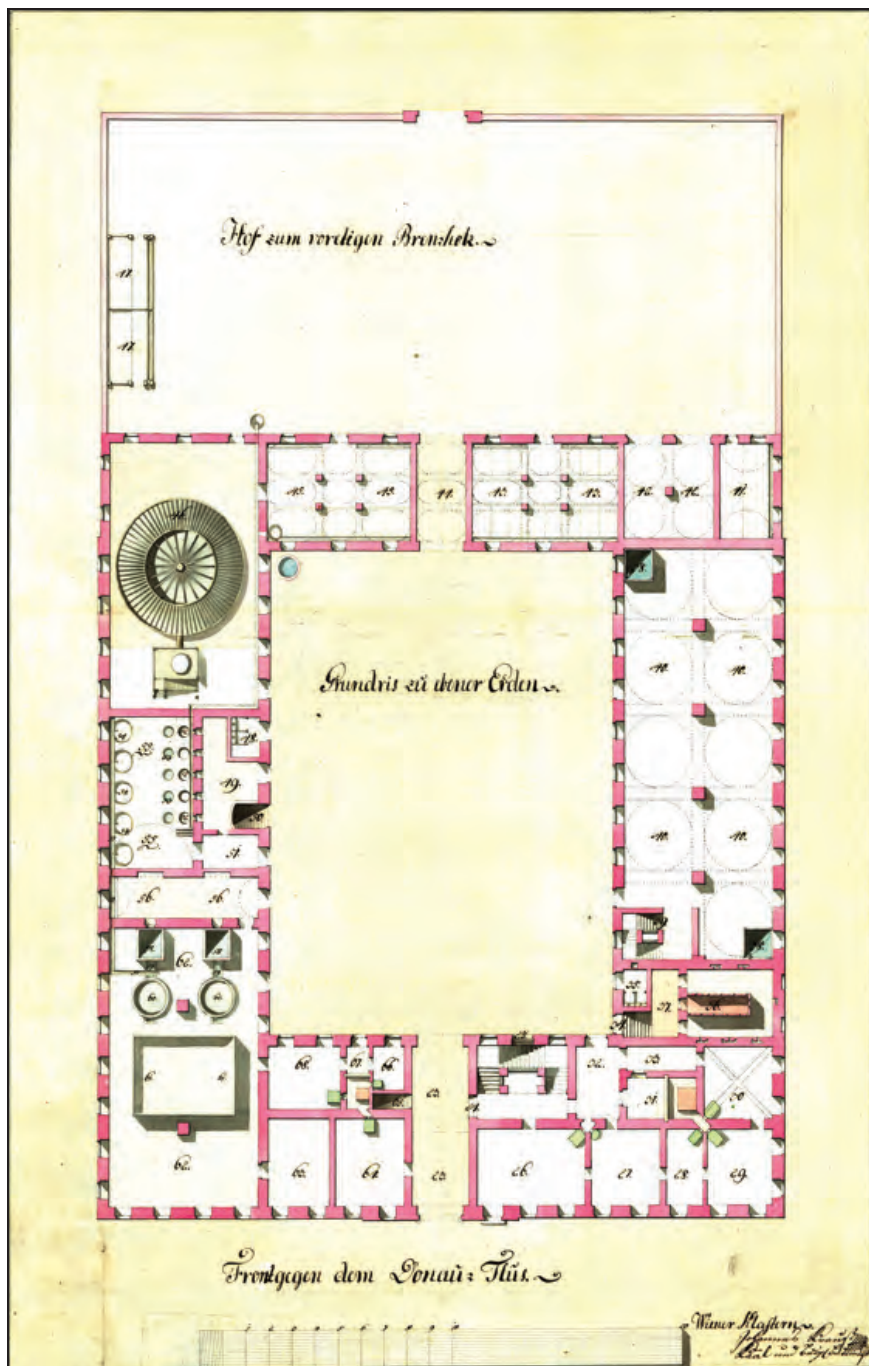
Anyaság, Török utca 7., felállítva 1958-ban, alkotó Somogyi József.

Nyári sörömök

Hidvégi Violetta

Budapest Főváros Levéltára 2017. június 9-én nyitotta meg A pesti serfőzéstől a sörgyártásig című kiállítását. Az intézmény – elsősorban saját gyűjteményeire támaszkodva – egy virtuális útvonalat kínál az érdeklődőknek, amelyen végigsétálva a látogató eljuthat a város első főzdejétől a Kőbányára települt ipari gyártásig, miközben megismerkedhet a sörkészítésének folyamataival és jellemző épületeivel.

Pest város megvalósulatlan serfőzdejének földszinti alaprajza. Krauß János, 1793

2016 karácsonya előtt kaptam a felkérést egy sör-kiállítás összeállítására. Én, a boros, sőt kadarnagy. A téli hidegben, amikor az ember leginkább forralt borral melegítené kihűlt tagjait, a sör még pusztá gondolatként sem érintett meg. Elővettem egy másik határidős feladatot, majd engem vett le a lábamról a megfázás, míg végre hozzáfogtam az anyaggyűjtéshez. Először a könyvészeti forrásokat vettem elő. Ezt is, azt is, majd jött a megkerülhetetlen alapmű, *Bevilaqua Borsody Béla*: A magyar serfőzés története.

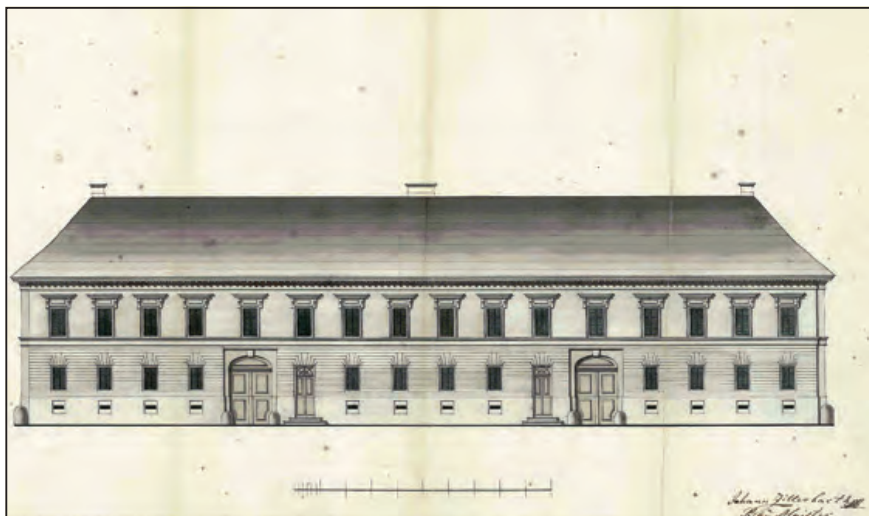
Egy kadarnagy esete Bevilaqua Borsody Bélával

Olvasok egy állítást, amelyet megcáfol pár oldallal később. Mit tesz ilyenkor a források közelében élő levéltáros? Természetesen visszamegy az elsődleges információkat tartalmazó levéltári iratanyaghoz. Több kanyar után nem tudja eldönteni a szemének, háziasszonyi praktikusságának, vagy komoly kutatók szavának higgyn. Aztán dönt, csak a saját hibáiért vállalja a felelősséget. Igazat ad iratnak, tervnek és térképnek. Lehet, az internet korában divatjamúlt elveket követ, de ezt teszi már négy évtizede, nem fog, és nem is szeretne megváltozni.

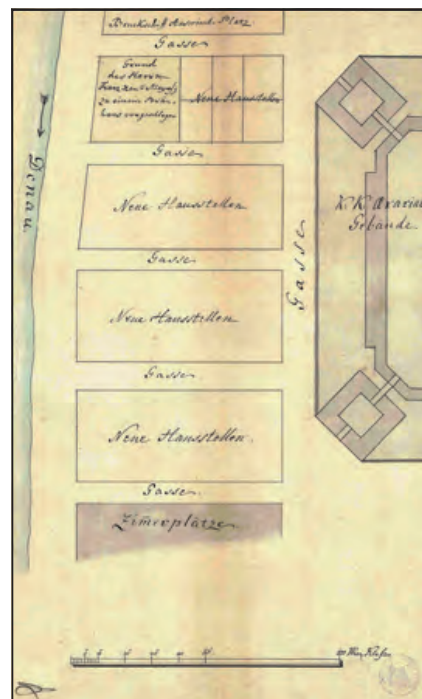
Bevilaqua Borsody Béla közel kilenc évtizeddel ezelőtt is hasonlóan dolgozott, a kor művelődéstörténezeire jellemző alapos felkészültséggel. Tanulmányozta a levéltári anyagot, a kikutatott szövegeket gondosan lefordította, magyarázta, de a cédulahalmazok formába öntésénél már ellentmondásokba keveredett. Mérhetetlen tisztelet illeti elvégzett munkájáért, amelynél eddig senki nem állt elő jobbal, hasznosabban.

Érdeemes alaposan olvasni, böngészni, észrevenni a lap alján apró betűvel megbúvó korrekt jelzeteket, például Sz. F. L. P. Rel. a. m. 2111. Másnak esetleg nem sokat mond ez a betű- és számkombináció, nekem viszont szombat délelőtt azt jelentette, hogy hétfőn reggel azonnal lemegyek a B 132-es raktárba. Balra a negyedik hajóban a IV.1202.h mai jelzet alatt ott lapult az anyag a számsorrendben, amelyet utójára talán éppen Bevilaqua forgatott.

Martin Pilsitz tudományos szakértő közreműködésével már kiválogattuk a kiállításra szánt terveket, de nem hagyott nyugodni a kíváncsiság, és elvezetett ehhez a kissé duci irathoz. Tizenhét évvel ezelőtt élettem át hasonlót, mikor *Feszl Frigyes* addig lappangó pavilontervei akadtak a kezembe. Ezek nyomán épültek fel a Városliget-

Mayerffy Xavér Ferenc serfőzdejének homlokzati terve. Zitterbarth János, 1815

Telkének helyszínrajza, 1815

ben a Feszl-pavilonok. Nem hiszem, hogy ma bárki is építkezésbe fogna egy 1793-as serfőzde-terv alapján, de megtalálása örömteli élményt szerezett. A dokumentumokat korábban még nem publikálták, pedig nemcsak sertörténeti, hanem művészettörténeti jelentőségük is kiemelkedő.

Pest városa nem épít

Öt darab igényesen, szépen kivitelezett akvarell, költségvetéssel, a helyiségek rendeltetésének feltüntetésével. Ez a tervcsomag erősített meg a huszonnégy évvel később épült Mayerffy serfőzde helyének helyes értelmezésében. Ugyanarra, ugyanoda, de túl korán jött a két promontori ajánlata. *Tretner József* és *Mahl György* mesterek 1793. március 13-án kérték a pesti Tanácsot, hogy utódaikra örökíthető földet építhessenek saját telkükön, saját költségükön.

Szerintük ugyanis a Lipótcái serfőzdeház – mai címe V., Váci utca 62–64. az Újváros háza épületének helyén – sem mennyiségben, sem minőségben nem tudja a szükségletet kielégíteni. Úgy vélték a verseny jó hatással lenne a piacra, s ingyen telek biztosítása esetén megajánlottak évi 2000 forint bérleti díjat.

A választott polgárság június 1-én az ajánlat elfogadását javasolta, tekintettel a város egyre növekvő számú lakosságára. A felállított bizottság karácsony előtt készült el jelentésével. Egyetértettek az új ház ötletével, de elleneztek a serfőzés jogának magánkézbe adását. Az előnyök és hátrányok áttekintése után indítványozták, hogy a város maga építse fel második serfőzdeházát. Helyét a Lipótvárosban, a frissen megtervezett városrészben jelölték ki.

Az első felosztás az Újépülettől (a mai Szabadság tér helyén álló épületmonst-

rumtól) délre, az egykori Váci, ma Bajcsy-Zsilinszky út és a Duna által közrefogott területre terjedt. 1789-ben elbontották a Váci kaput a mai Vörösmarty tér és Váci utca találkozásánál, megkezdődött a telkek árverése. Akadt egy szabad terület a beépítési határnál, a Neugebäudétől (Újépület) nyugatra a Duna mentén. Itt a folyó biztosította a serfőzéshez szükséges nagy mennyiségű vizet, sőt az alapanyagok: az árpa, a komló, majd a végtermék szállítását is segíthette. Ugyanakkor mind a két irányban rendelkezésre állt a szabad szárazföldi közlekedési útvonal.

Erre a minden szempontból ideális helyszínre készítette el 1793-ban *Krauß János* a terveket és a költségvetést. Az igényes dokumentáció több mint 50 ezer forintos megvalósulási összegétől azonban a város Tanácsa megrettent. 1794 áprilisában ejtették a remek elgondolást, egyúttal jóváhagyták az idegen ser behozatalát. A korán jött ötletre nem volt fogadóképes a város irányító testülete. A javaslat mégis eredménnyel járt. Felvetődött egy magán-erős serfőzdeház telepítésének lehetősége. Jó két évtizeddel később, 1815-ben aztán ezen a helyen épült meg *Mayerffy Xavér Ferenc* (1776–1845) üzeme.

Mayerffy Xavér Ferenc és Zitterbarth János

A BUDAPEST februári számában izgalmas írás jelent meg *Birly* doktor serfőzdejéről. Az előzmények, Mayerffy üzemének bemutatásánál a szerző *Bevilaqua Borso*dy Béla munkáját vette alapul, a közölt homlokzati terv is az ő könyvéből származik. A kép alatt jobbra *Bevilaquánál* az alábbi magyarázó szöveg olvasható: „A Mayerffy-féle Serfőzdeház homlokzata.

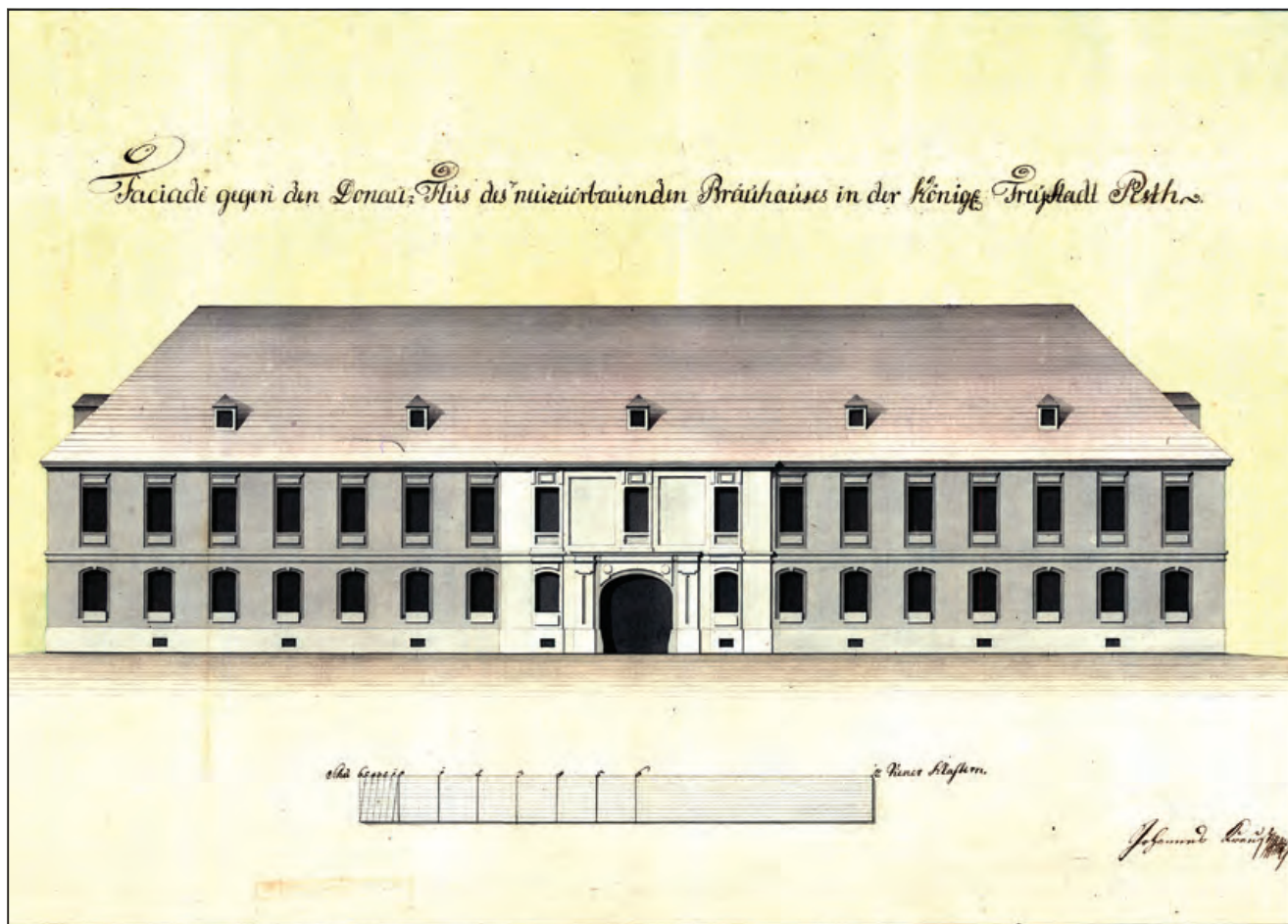
Zitterbarth János építő Mester terve 1815-ből. Budapest Székesfőváros Levéltára. Ez egy igaz állítás, viszont az eredeti rajzba beírt „Szel ucca” meghatározás már nem. Ez a kultúrtörténész értelmezéseként került az illusztrációba.

Ezt a derék közterületet 1815-ben *Wind Gasse* néven ismerték a pestiek. Az épület három utcára nézett, és ez csak úgy képzelhető el, ha homlokzata nem a mostani Nádor utcára, hanem a Duna felé tekintett. A helyszínrajz, a térképek és a telek tulajdoni viszonyai egyaránt erre utalnak. Miért is vitték volna a tömb túlsó oldalára a serfőzéshez oly nagyon szükséges vizet, amikor sokkal közelebről, szinte közvetlenül a Dunából kinyerhették?

Arccal a Dunára

Az 1793-as tervcsomag homlokzata segít Mayerffy 1815-ös serháza helyének meghatározásában. A korábban készült rajzon olvasható felirat szerint ez az ipari épület főhomlokzatával a Dunára tekintett: „Faciade gegen den Donau-Flus des neu zuerbauenden Bräuhauses in der Königl. Freystadt Pesth.”

A folyam felé néző serháznak megnyerő külsővel kellett rendelkeznie és nem csak a városképben elfoglalt helye miatt. Az itt főzött sört a ház korcsmájában azonnal értékesítették, bár az alkohol már önmagában is eléggé csábító volt. Az egyemeletes serfőzdeképe elfedi a ház igazi rendeltetését, a megjelenésből akár vonzó magán-

Pest város megvalósulatlan serfőzdéjének homlokzati terve. Krauß János, 1793

vagy középületre is gondolhatnánk. Szép átmenetet mutatnak a barokk stílusból a klasszicizmus irányába.

A két János, Krauß és Zitterbarth tervlapjai ezen kívül is több hasonlóságot mutatnak, amelyek a serfőzési folyamatok leggazdaságosabb megtervezéséből fakadnak. A földszinten az egymástól világosan elválasztott gyártó és értékesítési egységek kaptak helyet. A gyártórészben zajlott a sör- és pálinkafőzés, míg az utcai oldal a vendéglőt foglalta magába.

1815-ben nemcsak Mayerffy építtetett serfőzdét. Petz János serfőző mester és Mayerffy Xavér Ferenc 1813 júniusában egyszerre kötöttek szerződést a Tanácsal a város északi és déli részén, a Lipót- és a Ferencvárosban egy másik létesítésére. Így történhetett, hogy Mayerffy serházának helyszínrajza Petz serfőzdéjének alaprajza mellett található a korabeli építési hatóság, Pest város Szépitő Bizottmányának anyagában. A lapon jobbról az Újépület, míg balról a Duna-parti Mayerffy-telek látható.

A serfőzők vállalkásukat teljesítve 1815. október 1-én frissen felhúzott épületük-

ben fogadták a szomjas vendégeket. A két ambiciózus szakember új korszakot nyitott Pest város serfőzésében. Már nem bérelték az épületet, hanem saját házukban, saját eszközeikkel állították elő a sört. Mind a ketten a Duna közelébe települtek, Petz a mai IX., Ráday és Kinizsi utca kereszteződésébe.

Schmidt Péter Kőbányán

A levéltári források tájékoztatnak arról is, hogy Schmidt Péter volt az első pesti serfőző, aki a kőbányai pincéket használta érlelésre, és nem Erdélyben, hanem Münchenben tanulta a serfőzést. Honnan tudom? Tőle magától. „Tekintetes Tanács! [...] csatolt hiteles Bizonyítványon fogva Serfőzési Mesterséget Bajor Ország fő Városába Münchenben tellyesen megtanulván felszabadítottam, azon túl mint e' Serfőző Mesterséget pontosan értő- és felszabadult főnök [...] szerint a' tulajdonosok javára több évekig működtem, – és végre mint született pesti szinte e' Városban polgári jogot [...] megnyerni szerencsésítettem, mely alázattal esedezem – hogy jelenleg az új szabály értelmében

a' fentebbiek után nekem Serfőzési Szabadalmat kegyesen megadnia méltóztasson, mély tisztelettel maradván Tekintetes Tanácsnak alázatos szolgálója Schmidt Péter kebelbeli polgár – eczet és pálinka főző.” (BFL IV.1202.h Rel. a. n. 10816)

Sajnos a mellékletek, az öt eredeti oklevél nem maradtak az iratok között, Schmidt úr nyilván visszakarta őket. 1844. szeptember 24-én érkezették a kérelmet. Schmidt alsó erjesztésű söre vonzotta Kőbányára alig két évtized múlva Bécsből Anton Dreher.

Természetesen nagy örömmel támaszkodok a Hungaricana és az ADT (Arcanum Digitális Tudománytár) adatbázisaira és internetes közlésekre is. Végtelenül egyszerű és kényelmes a megtalált információkkal a levéltári anyagot kiegészíteni, értelmezni, színesíteni. De a 21. században sem lehet a tiszta forrást megkerülni, mert az ember ezeknek a feltárásával nemcsak a valódit, de az igazat tudja mondani még akkor is, ha a hangja nem hallatszik olyan messzire, mint a bloggereké. ●

(A tervek forrása Budapest Főváros Levéltára)

SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK

Slowly baby...

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Sebestyén László

Hír: A „stressz” a modern kori szótárak gyakori kifejezése. Általában akkor használják, amikor valaki úgy érzi, hirtelen mindenből túl sok van, és nem biztos abban, hogy képes megbirkózni a reá nehezedő nyomással. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy létezik jó stressz is, amely hatékonyabbá teszi az életet. Sokak számára ugyanis a lassú, nyugalmas élet unalmas, vagy haszontalan lehet. Az állandó rohanási kényszert – amely hosszú távon alááshatja a testi- és a szellemi egészséget – nehéz földelni (a Semmelweis Figyelő nyomán).

Komótosan gyülekeznek a résztvevők, a szervezők előzőleg a közkedvelt találkozási pontot, a Múzeum-kertet adták meg. Néhányan más rendezvényről érkeztek. A hétvégén három-négy kirándulást szeretnénk lebonyolítani... Csak most van időnk ilyesmire... Hogy kifújják magukat, szívesen elomlanak a híres lépcsőfokokon, előkerülnek a vizesüvegek is. Az idősebb korosztály tagjai hálásan néznek a túravezetőkre, a fiatalabbak pedig még náluk is

hálásabban rognak a hátizsákokkal bélelt kerti padra.

Mai kirándulásunk titkos útvonalon halad, s a séta végére mindenki megtudja, kicsoda is ő valójában. Emellett más meglepetést is tartogatunk. Hogy mit? Tessék türelemmel kívárni, mindennek elérkezik az ideje! Addig is megkérek mindenkit, hogy szíveskedjék helyet foglalni. Fűjjátok ki a levegőt, tártjátok szét a karotokat. Belegzés... Mi aztán nem sietünk sehová...

A jó hírre a későn érkezők is a padokhoz penderülnek, akinek nem jut hely, a sétány túloldalán helyezkedik el. Incel madarak száguldoznak mellettük, fel s alá a levegőben, szinte ingerlik a lassulni vágyókat. Élesen kanyarodik az egyik, zuhanva ereszkedik a másik. A viccelődésbe a szél is bekapcsolódik. Szétfújja a vezetőik papírlapjait, mire egy készséges embercsalád kergetőzve próbálja megakadályozni a pocsolyásodást. *Jó, jó, nagyon ügyesek vagytok, de most már üljete vissza...* Abban sem lesz túl sok köszönet, mivel az ikerfiúknak haladéktalanul ki kell próbálniuk terepen is a házi adóvevőt, amelyet éppen az ő foglalkoztatásukra hoztak magukkal. *Itt Sólyom, vétel... Szamuráj, merre jársz? Vétel...* Sólyom elégedetten lóbálja földig nem érő lábait, és várja a bejelentkezést. Mivel az jócskán késik, az ősi figyelmeztetés ellenére egy fadarab farigcsálásával kívánja tölteni az időt. Végül személyesen érkezik a kapcsolat, mert az erdőszőlés igazán nem tesz jót az adóvévésnek. A jelenetet követően a szereplők megtalálják helyüket, a túravezetők pedig szépen sorba állnak, s ismertetik az azt nap tervet.

Csapatunk célul tűzte, hogy a rohanó nagyvárosi léttel foglalkozunk. A tudatos jelenlétre törekszünk, s azt szeretnénk szembeállítani a felgyorsult életmóddal. Túlhajsolt munkatempó, hang- és fényszennyezés, negatív hatások... Közhelyszámúba tartozó panaszok, amelyek mutatják, hogy már annyira megszoktuk a túlzott ingereket, hogy alig vesszük észre őket. Például itt és most, próbáljunk az apró dolgokra, főképpen befelé figyelni. Csukd be a szemed, hallgasd a falevelek mocorgását, érezd a virágok illatát...

Eleinte nehezen megy a szemlélődés. A városi egyednek valahogy mindig közölnivalója támad, jeleket akar adni és kapni, és üres pillanataiban fontosnak érzi, hogy

elintézzon még néhány tele-internetes akciót, elolvasson pár hírt, ami a metrókijáratból kilépés és a kertbe érkezésig látott napvilágot. Végül elcsendesedik a társaság, néhányan ki-kilesnek szemhéjuk fedezéke mögül, nehogy lemaradjanak a szemkinyitásról. A kismult arcok láttán végül ők is megpihennek; s lassanként előmásznak rejtekükből a természetes hangok. Kavics csikordul távolodó léptek nyomán, deszka recsen a helyezkedő derék mögött, s szorgalmas ropogtatás hallatszik oldalról, mintha valaki tobozt rágsálna valamely száraz odúban. Anya, éhesek vagyunk... Természetbe illő hangon szólnak az ikrek, és pillanat alatt megkapják a jussukat; vadidegen Lenke néni egy-egy banánnal megtoldja az uzsonnát. Folytatódik a lassulás, ahogyan a szervezők ígérték.

Arra biztatunk mindenkit, hogy tegye el a fényképezős telefonját, nyissa ki az érzékeit, hogy a testén keresztül fogadhassa be a szépségeket. Ezáltal kikapcsolódunk, és beszélgethetünk, megoszthatjuk egymással kedves történeteinket.

A túrázók hallgatnak a szóra. Körülnéznek, ki- és mifélékkel hozta össze őket a jó sorsuk; egy vidám és egy fáradt pár, négy nyugdíjas ismerős, három egyedülálló-forma, és két elszigetelődő érdeklődő,

akik bármelyik csoportba tartozhatnak; na, meg a gyerekek. *Hogy is kezdjem...* A párok azonnal kivonódnak, az egyedülállók beszédbe elegyednek. Túra- és vízszereleési élmények keverednek az időjárás szépségének taglalásával, s nem sokkal később, a megfelelő sétálócipő ajánlása sem marad el. A legvégére marad a sietős, gyors evés káros hatása és a tenger gyümölcseinek kedvező befolyása az agytevékenységre kérdéskör. A témát a vezetők sem hagynák szó nélkül, de ha lassan is, nekik biztosan tartaniuk kell az irányt.

Elsőként a régi városhatár bejárására gondoltunk. A történelmi információkat és érdekességeket kizárólag játék és élmény formájában adjuk át nektek. Semmi akadály annak, ha valahol több ideig szeretnének időzni, merengeni, szívesen megállunk. Indulás előtt azonban lazíts még egy keveset, és lélegezz mélyeket...

A csoport továbbül, szorgalmasan nézelődik, sikerült a merev, képernyőbámuló nyakat is kimozzgatni. Balról szorgos cincérraj érkezik, útjukat hangyák és pincebogarak keresztezik, s egy arra járó vizslakutya szétprúszkóli a teljes társaságot. *Nahát, mennyi élőlény lakik erre felé...* A kutya műmürgesen horkant, és bosszankodva kikerül egy gördeszkás csoportot.

Odakint, a körúton száguldó mentőautó hangja végleg felrázza az új életet próbálgó pihenőket. A társaság szedelőzködik, s elindul az első helyszínre, a kert legnagyobb fájának tövébe.

Kérlek benneteket, hogy álljatok körbe. A nulla(o)dik sétaállomáson régi időket idézünk. A Pál utcai fiúk nyomába eredünk, akik ebben a kertben golyóztak. Ki tudja, mit jelent az einstand kifejezés?

A sétálók figyelmesen nézegetik a kiosztott üveggolyókat, az ikrek is átmenetileg lemondanak a technikai kütyögésről. Megkezdődik a versenydobálás. *Szóval, ha nyerek, enyém az összes golyóbis! Az ikrek bizalmatlanul néznek. Dehogyan akarom elvenni tőletek, ez csak válasz volt a kérdésre...* Tompán puffannak a dobások, a kisebb-nagyobb testű gömböcskék. Kiszámíthatatlanul pattognak a porban, a rakoncátlanabbak begurulnak a bokrok alá. Mindenkinék egy próbálkozása lehet, és a versenyzők elismerőn hördülnek, amikor a kis Kata dobása alig néhány centiméterre megállapodik a főgolyó mellett *Ezt nehéz lesz túlszárnyalni...* A résztvevők nem adják fel, végül marad az állás, és győztest hirdetnek. A szervezők elégedetten szemlélik a társaságot.

Első lépésnek nem is rossz! A folytatás ugyanilyen barátságos lesz! Meglátjátok, az együtt töltött idő alatt jobban megismerjük egymást, és igazi közösséggé válunk!

Megindul a csapat, az elkövetkező két és fél órában valóban nem sietnek sehová. Kertről kertre, szökőkútról szökőkútra haladnak a Belvárosban, eldugott árvízi mérőjelet, újonnan megjelent szobrocskát, stukkók mosolyát, költők lábnymotát keresik. A kirándulás végetével a túravezető biztosítja a társaságot arról, hogy ezentúl lassabban, igazi jelenléttel fognak ide- s tovahaladni a városban, amely minőségi változást hoz a közlekedésben. Végül figyelmezteti őket, hogy ne feledkezzenek el a Dunáról, az ivóvizet adó folyóról sem; majd búcsúzik.

Irjátok, hívjátok bátran, főképpen pedig jöjjetek, ha úgy érzitek, túlpörgött az életek. Végül engedjétek meg, hogy felolvassam visszatérő sétálóink gondolatait: A Slow Budapest számomra olyan, mint egy karúszó, ami nem engedi, hogy belefulladás a körülöttem tömörülő teendőbe... Nekem a lassúság filozófiája az éber jelenlét mellett, két területen, az étkezésben és a játékban jelenik meg... A program ablakot nyitott egy olyan világra, amiben megtalálhatom azt a biztonságot és kiegyensúlyozottságot, amiben kisgyerekként éltem. ●

KÉPES HÁZ

A Phoenix angyalai

Csordás Lajos

Valamikor Kondor Béla angyalai laktak odafönn, az ötödik emeleten, de mostanra már csak egy maradt, az a hatalmas főnix, amely a félköríves műteremablak fölött öröködéve terjeszti ki szárnyait a timpanon háromszögében. A Bécsi utca 1-3. szám alatti házban járunk, a Phoenix Biztosító Társaság egykori bérpalotájában.

Olyanféle behemót épület ez, mint az Anker-palota, de méretei kevésbé érvényesülnek, mert be van szorítva a szűk Bécsi utca és a még szűkebb Fehér Hajó utca sarkára. Az 1912-ben elkészült ház padlásterébe két műtermet terveztek annak idején. Korai művészlakóit nem igazán tartja számon az emlékezet. Egy régi mester, a portréfestő *Szenes Fülöp* nevét sikerült kikutatni csupán, aki az első világháború idején, s talán később is, itt élt és alkotott. Egyébként is minden múltbéli lakó emlékét elhomályosítja *Kondor Béla* tizennégy éve. Csak őt említi a Bécsi utca 1. szám alatti bejárat mellé kihelyezett márványtábla is: 1958-tól haláláig, 1972-ig lakott odafönn, Phoenix szárnyai alatt.

Kondor műtermében

„Műterme nyitott hajlék a Bécsi utcában, sorstársaknak, a város vándorainak, lihegőknek, szabad hölgyeknek, nekem is cseresznye-

pálínkás, vodkás pihenő a forradalom vörös angyala, s a nőmodellű Csokonai alatt” – írta *Ágh István*. Rengeteg barát, ismerős járt föl rendszeresen Kondorhoz, képzőművészek, muzikusok, építészek, költők, írók. Emlékeiből rekonstruálhatjuk berendezését.

Akkoriban még háromszobás volt: közepén maga a nagy, íves ablakú műterem, s abból nyílt északra a festő saját szobája, délre pedig egy másik. A festmények itt készültek a középső nagy, tetőablakos, kőpadlós teremben. Ezt sok fotó örökítette meg. Itt állt a művész munkasztala, festőállványa, prégéje és rengeteg vakkeretre feszített vászonkép a falnak támasztva: a Csokonai, a Késes angyal, a Szentek bevonulása, a Szent Péter és a nő, a Savonarola. „Legalább tíz életmű együtt a műteremben” – írta *Nagy László*, a költőbarát. A legtöbb emlékezés Kondor kis harmóniumát és orgonáját is említi, amelyen *Bach* műveit szerette játszani, vagy épp a saját szerze-

ményeit. „Hangszerek között élt” – mondta *Bagi Éva*, a művész második felesége egy interjúban: asztali zongora, gitárok fúvós, pengetős szerkeztűk, köztük például a saját kezével lopótökből készített tárogató, hegedű, citera...

A hangszereken és a festőszerszámokon kívül játékos szerkezetek, drótból, pálcikából összeszerelt konstrukciók, repülőmodellek vették körül. Mőfellelt érdekelte Kondort a technika is, főleg a repülés szerkezetei. Gyerekkorában pilóta szeretett volna lenni. Képein is fontos szerepet kaptak a mérnöki mutatványok, a szárnyak, a repülő ember. Már csak ezért is sorsszerű, hogy éppen itt, a Phoenix-házban alkotta művei legjavát, bár élete legvégén kapott műtermet Szentendrén is.

Phoenix-házbeli életének egykori tanúi szinte mind megemlékeznek Kondor műtermi macskáiról és hogy úgy mondjam a repülés iránti vágy egy másik módozatáról, a baráti látogatások alkalmával elfogyasztott töménytelen alkohorról, azaz nagyon is töményekről.

Az utolsó lépés

Nyilvánvalóan ez játszhatott szerepet a műteremben történt, már-már legendává vált tragikus eseményben: *Sarkadi Imre* halálában. 1961. április 12-én történt, ma sem tudjuk, pontosan hogyan. Kondornál aznap este is társaság vendégeskedett. Este fél tíz körül telefonált *Sarkadi*, hogy csatlakozna, épp előtte olvasott föl a rádióban az ürrepülésről. Fél óra múlva be is állított. Ekkor már, dicsekedte, túl volt egy üveg konyakon. Beszélgettek, ittak, vitatkoztak éjfélig, Kondor már elszundikált, amikor a társaság hazaindult, velük *Sarkadi* is, de az ajtóból visszafordult a sapkájáért. A többiek sokáig várták a lépcsőházban, nem jött. Visszamentek érte, de sehol nem találták. Kinéztek a nyitott ablakon. A széles párkánytól nem láttak először odalenn semmit, csak később, amikor a sarkon befordult a mentőautó. Lerohantak, *Sarkadi* ott feküdt a kockakövön a ballonkabátjába burkolva, összecsupkoltan, mint egy „lelőtt, nagy vízimadár” - ahogy *Ágh István*, a szemtanú írta. Mi történt? Ongyilkosság? Rosszul végződött részeg bravúr, melynek során az író megcsúszott az ablak alatti, járdányi széles párkányon? Máig sem tudjuk.

Kondor Béla is itt halt meg a műtermében 1972. december 12-én.

A következő bérlő, *Berki Viola* festőművész, aki 1971-ben költözött a Ferencvárosból (ahol nem rég emléktáblát is állítottak neki) az V. kerületbe, a Bécsi utca

1. nagyobbik műteremlakásába, vagyis a szomszédba. Az a bérlemény sajnos ma már nem része a kollektív művészvagyonnak. Berki Kondor Béla halála után néhány évvel, 1977-ben kérte át magát a kisebbik lakásba, mert amaz túl nagynek bizonyult számára, ahogy *Nagy Istvántól*, a mai bérletől tudom, aki 2002-ben, Berki elhunytja után került ide.

Névtábla a postaládáról

Ma még kisebb a lakás. Déli szobáját leválasztották valamikor és a privatizált másik lakáshoz csapták. Berki elhunytja után kicserélték a nagy, félköríves műteremablak tábláit is, a korábbi kazettás üvegek akkor

tűntek el. Így aztán azt sem tudjuk ellenőrizni, vajon igaz-e, hogy tele voltak rajzolva angyalokkal, mint ahogy azt *Pintér Lajos* megírta egyik versében. Nagy István körbevezet és ráismerünk a fényképekről ismert műhelyre. A nagyablak félköríve, az elkoszolódott felülvilágító üvegtáblák a mennyezeten, a szürke, cirmos műköpadló ugyanaz, mint Kondor idejében.

Maradt-e valami emlék a lakásban Kondortól? Nagy István két dolgot említ: kinn a konyhában, amely korábban raktárszoba volt, maradt egy kis rajz a falon, jóindulattal azt lehet mondani, hogy egy arc. Ezt a skiccet a felújításkor sem meszelték le. A másik emlék sokkal meglepőbb. Évekkel

azután, hogy ideköltözött, feltűnt neki, hogy a lépcsőházban a postaládája melletti levélszekrényből dől kifelé a sok soha ki nem vett újság. Elolvasta mi van a névtáblára írva, s kicsit meglepődött: Kondor Béla V. emelet 1. Mégpedig Kondor kézírásával. Tehát 2005–2006-ban még megvolt a postaládája. Ő se vette észre évekig. Persze, volt aki kiszúrta, mert mint mondja, feltehetőleg emiatt a soha nem ürített postaláda miatt törtek be kétszer is a lakásba. Láták ugyanis rajta, hogy V. emelet 1., és azt hitték nem lakik ott senki. Így aztán Nagy István szépen leszerelte a postaládán lévő névjegyet, és fölhozta a lakásba.

Nagy az 1990-ben, Kölnben alakult magyar Block csoport tagja, művei közt figurális munkát alig találunk. Művészete egyik nagy vonulatát expresszív gesztusfestéssel készült képek teszik ki, másik felét a minimalizmushoz közelítő kép-objektek. „Teljesen más formavilág, de a szellemi rokonság megvan. Kondor morális szempontból volt fontos” – mondja. Annyiban talán mégis közelíthetők képei Kondor világához, hogy az ő expresszív gesztusképeiben is van valami kozmikus és zenei. Ahogy egy róla szóló lexikonszócikk fogalmaz: „*művei a változatos anyaghasználat révén a táblakép halálára írt zenei variációknak hatnak*”. Amin azt kell érteni, hogy szokatlan hordozókat, például selymet, bársonyt használva, gyakran egymást taszító anyagok, például olaj, grafit, méhviasz radikális alkalmazásával, olykor a képfelzárkózást megsértve, felszabadulva keres új látványokat. De mindezt a táblakép keretei közt. Objektjei is a táblaképből indulnak ki. Általában kép és kép vagy tükrökép egymás elé helyezése épülnek. „*Többféle jelentéstartalma is van annak, hogy az eredeti képet az ember nem láthatja, mert az takarva van, hanem a tükröben látja a fordított képet annak, amit a tükrök eltakar. Van ebben némi platóni-utalás és valami a művészlétről, az önmegmutatás és rejtőzködés kettősségéről.*”

Nemcsak a festményei, de az objektjei anyaghasználata is szélsőséges. Például amikor a finom bársony alapfelületre erős, nagy csavarokkal rögzíti fel a takaróképet. Bársony és csavar? Hogy jönnek össze? „*Amikor egy kép születik, mindig benne van az egész addigi életünk, amiből valami fölkerül a felszínre*” – magyarázza.

Legújabb munkája, szokatlan módon épp Kondor emlékére készül egy NKA pályázatra. Egy triptichon, amelyhez Kondor Gulliver a laputaiakhoz című költeményének szavait és archív műtermi fotókat használt fel. ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Azok a rendetlen budapesti zászlók

Néhány éve, amikor az Országház történetéről és mai életéről kezdtem könyvet írni (remélem már mindenki beszerezte), bejárhattam az épületet. Az egyik első utam a bádogosműhelybe vezetett, amely a tető alatt található – nem csoda, hiszen nekik gyakran van dolguk odafenn. Akkor megtudtam, hogy a zászlók kitűzése is az ő dolguk. Ha nagy szél van, akkor néha nap közben is cserélniük kell azokat. A szabóműhelyben kijavítják a szakadt darabokat, van, hogy levágnak egy kicsit valamelyikből. A belső szabvány megenged némi eltérést, de ha az alsó értéket eléri, akkor azt többé nem használhatják. Vagyis igencsak megadják a nemzeti lobogónak a tiszteletet, nagyon helyesen. Ahogy a sajtóban közzétett fényképeken látni lehetett, az újonnan felállított Országzászló próbaüzeme idején egy szürke színű, az ide szánttal azonos anyagú és méretű textíliát használtak. Sajnos ez tisztelet nemigen jellemző a magyar középületekre. Engem nem is hazafias, hanem esztétikai szempontból zavar a rúdra feltekeredett nemzeti, illetve uniós zászlók mindennapos látványa. Lehet hogy egyedül vagyok a mániámmal, de engem már az összetekeredett telefonzsinór is idegesít, nem is beszélve a hajszárító zsinórjáról a fitness klubban.

Utóbbi nem közterület, tehát semmi akadálya, hogy orvosoljam a problémát. Ám a középület homlokzatára nem mászhatok fel, darus kocsit se rendelhetek a célra. A legjobban olyan esetekben bánt az ilyesmi, ahol könnyű lenne a dolgot helyre tenni. Például a Zeneakadémia lobogói a Weiner Leó terem két erkélyéről igencsak könnyen megközelíthetők. Mégis hónapok óta élvezhetjük a rúdra tekeregettséget csúf látványát.

Az ingyenesség: áldás és átok

A rendszerváltás utáni Budapesten az ingyenesen látogatható eseményeknek nem volt nagy az árszóiuk. Vagy az alacsony nívó, vagy a közpénzből fizetett lekenyerezés volt jellemző rájuk. Fehér hollónak számított az egyik nagy telefonos cég évente megrendezett koncertje, amely igazi világsztárokat hozott el a Felvonulási térre. A másik példa erre a sok mindenben úttörő Budapesti Fesztiválzenekar, ők hagyományosan a Hősök terén tartanak ingyenes koncertet. E mögött alighanem az ezektől az élvezetektől eleddig tartózkodók becsalogatása áll (a névadó szponzornak, Budapestnek tett gesztuson túl). A 21. század elején az ingyenes szabadterei események annyira megszorodtak, hogy félő volt, a fizetős események választékának rovására mennek. Az, hogy nem ez történt, pusztán a minőségi turiz-

mus ugrásszerű növekedésének tudható be. Az igényesebbek, akiket a szakma az „utazók” szakszóval ír le, jó előre gondoskodnak a programjaikról, ritkán fordul elő, hogy a helyszínen rögtönöznek. Az ingyenesség kétarcúságáról sok szó esik az internet eljövetele óta is. A minőségi újságok világszerte lekésték arról, hogy profitáljanak a tájékoztatási forradalomból. Lényegében ugyanaz történt, mint száz évvel ezelőtt, amikor a vasúttársaságok kinevelték a teherautót, mint primitív teherszállító eszközt, mert nem ismerték fel, hogy ők nem a vasúti bizniszben, hanem a szállítmányozásban érdekeltek. Az internet forradalma hívta életre a blogokat is, amelyek természetesen ingyenesek – jól tudjuk, hogy a szenvedélyes amatőr hobbisták és a profik világa gyakran összeér. Lelkesedés és humor tekintetében a hobbisták le is főzik a nagyokosokat.

Az ingyenes programok apostola

Mindezért jutott szembe, mert a minap felkereste Simplicissimust egy harmincegynéhány éves, Elena nevű hölgy, hogy pártfogását kérje egyszemélyes non-profit vállalkozáshoz. Már több mint tíz éve él Magyarországon, valami jól fizetett multi-posztot hagyott ott azért, hogy álmát megvalósítsa. Nem fogják elhinni, de *Elena Saljamova* az ingyenes, magyar nyelvtudás nélkül is élvezhető budapesti kulturális események közvetítésére tette fel életét, pont nálunk.

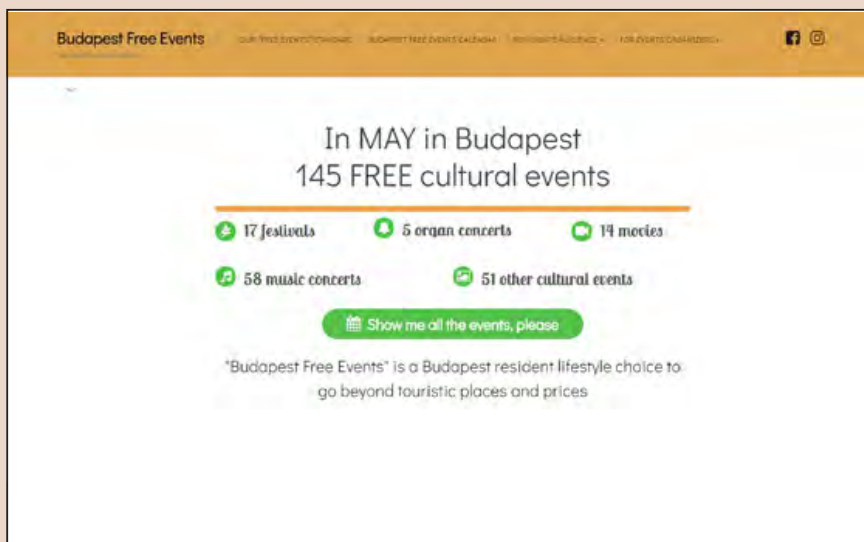
A Budapest Free Events című, gondosan kidolgozott, egyelőre csak angol nyelvű honlap nyitó oldalán ez olvasható:

MÁJUSBAN BUDAPESTEN 145 INGYENES KULTURÁLIS ESEMÉNY ÉLVEZHETŐ

- 17 fesztivál,
- 5 orgonakoncert,
- 14 mozielőadás,
- 58 koncert,
- 51 más kulturális esemény.

Ugyancsak a fő oldalon így határoza meg a célt: „*Budapest Free Events is a Budapest resident lifestyle choice to go beyond touristic places and prices*”. (A Budapest Free Events egy budapesti lakosoknak nyújtott ingyenes választási lehetőség, amely túlmegy a turisták által látogatott helyeken és árkategóriákon.)

Vagyis Elena nem a turistákat, hanem a budapesti lakosokat, valamint az átmenetileg itt élő külföldieket szeretné kiszolgálni.

Simplicissimus nagyon szimpatikusnak találta a belorusz származású, lelkes hölgyet, aki bevallotta, hogy a saját igényeiből indult ki. Pont olyan dolgokat kínál, mint amiket ő is szeret. Egy idő után elámult, hogy milyen elképesztően sok ingyenes, egyben magas színvonalú kulturális esemény zajlik Budapesten. Az első legördíthető oldalon világos meghatározást találunk arról, hogy Elena mit tekint ilyennek, s ha olyan, további négy feltételnek egyszerre kell megfelelnie:

1. Nincs belépődíj.
2. Nincs kötelező vagy elvárt fogyasztás, amiatt nem kell hogy az ember kellemetlenül érezze magát.
3. Nem akarnak az esemény örvén valami árucikket rásózni a látogatókra.
4. Jótékonyági vagy lobbyesemény esetén az még belefér, hogy kiírják, hogy „adományokat szívesen fogadunk”.

Miből élhet meg a Budapest Free Events?

Arra a kézenfekvő kérdésre, hogy vajon miből fog megélni a szolgáltatás, ha elfognak a szerkesztő-mindenes megtakarításai, hogy próbálkozott-e szponzort vagy mecénást keresni, Elena csak ingatta a fejét. Nem, nem akar reklámokat elhelyezni a site-on, és pályázaton sem akar indulni, hanem fenntartható alapokra szeretné építeni portálját. Elsősorban a helyszínektől szeretne beszélni valamennyi pénzt. Elmagyarázta, hogy az ingyenes eseményeket tartók legnagyobb problémája, hogy nincs vagy alig van közönségük. Ez rossz ha-

tásfokot jelent esetükben s megalázó a művészek – elveszi a kedvét attól, hogy máskor ilyen helyen lépjen fel. Vagyis a Free Events honlapot támogatni a reklámbüdzsére terhére racionális lehet. De hát van ezeknek a helyszíneknek ilyen kerete?

Igaz, némelyiknek, a zászlóit elhanyagoló Zeneakadémiának és a Francia Intézetnek például van.

Elena azt is elmondta, milyen rossz dolog látnia, hogy a Bazilikánál sorban állnak az emberek, hogy fejenként 4000 forintért vegyenek jegyet orgonakoncertekre – miközben néhány száz méterre a Kálvin téri evangélikusban ingyen élvezhetnék a zenét... Legszívesebben odamenne hozzájuk, és felvilágosítaná őket. Még érdekesebb, hogy Elena a felhasználóktól is szeretne pénzt kapni. De hát akkor már nincs ingyen az esemény! Csakhogy a kedvezményezett a rendszeres, ellenőrzött információért fizetne, nem az eseményért. Előfizetéses konstrukcióban gondolkodik, mondjuk havi 1500 Ft-ra gondolt. És tényleg, ez csak egy esemény jegyének ára, ő viszont száz kiválasztott esemény közül akár 10-re is elmehet. Megéri.

De vajon nem rontott el már mindent az internet ingyenessége? Jó lenne, ha nem így lenne...

Simplicissimus mindenestre megígérte, hogy ingyen hirdetni fogja Elena portálját, és más módon is segíti majd.

Ha viszont a Főváros valamely választott politikusa lenne, ugyana az ilyen kezdeményezésekre. Mint a hibabejelentéseket vállaló jarokelo.hu vagy éppen ez az új honlap.

2010 előtt létezett a Főváros Pro Cultura Urbis Alapítványa, amely pályázatok

útján támogatott kisebb-nagyobb ügyeket. Nem kellett volna már réges régen újraéleszteni?

Tessék nekem megmondani, miért nem?

Alább néhány naív kérdés következik. Csupa olyasmi, amit nem ért az utca embere, aki hajlamos arra, hogy azt higgye, hogy csak jóakarát és egy kis odafigyelés kell, és máris meg lehet oldani dolgokat. A BUDAPEST szorgos olvasói persze tudják, hogy egyes dolgok megoldásához olykor a jogszabályok ereje is szükséges. De hát az sem ördögösség, arra vannak az önkormányzatok, az Országgyűlés (utóbbi a maga sokat kritizált, régebben soha nem látott fürgeségével.) Az egyszerűtől haladunk a bonyolultabbnak tűnő felé.

– Miért nem lehet folyamatosan takarítani a belvárosi közterületeket, akár reggel 4 órától, hogy a másnap reggel munkába indulóknak ne kelljen szeméttengert kerülgetniük?

– Miért nem lehet olyan személtárákat telepíteni, amelyekből nem csordul ki a szemét egy órán belül (vagy ha igen, akkor miért nem lehet gyakrabban üríteni őket?)

– Miért nem lehet kitiltani Budapestről a BeerBike nevű undorító, lábbal hajtott tákolmányokat, amelyek rondák, zajosak, és folyamatosan azt érzékeltetik, hogy „sörtől lerészegedve üvöltözni cool”?

– Miért nem lehet olyan jogszabályi környezetet kialakítani, amely lehetetlenné teszi a hajléktalanok „életvitelszerű” közterületi életét? Cinikus kiegészítés a lelketlen kérdéshez: legalább a turisták által látogatott belső területeken?

– Miért nem lehet visszaszerezni a turisztikai adót Budapestnek a kerületektől? (Amikor Belváros-Lipótváros polgármestere már nem a kormánytöbbséget adó párt erős embere?)

– Miért nem lehet a turisztikai adó egy részét több és jobb hajléktalanszálló építésére fordítani?

– Miért nem lehet eltüntetni a Városháza hátsó fertályának kellemetlen külsejű foghíját?

Az a politikus, aki ezekre a kérdésekre nemcsak érthető választ ad, de elhiteheti, hogy változtatni is tudna, 2019-ben számíthat egy örök álmódózó patrióta, Simplicissimus és barátai szavazatára. Ha vannak ilyenek, ideje csipkedniük magukat – az az idő már nincs is olyan messze. ●

FÉNYÍRDA

Titkos
udvarokSebestyén László
fotósorozata

Dívat volt valaha a képes újságoknál, hogy posztermínőségben adtak közre egy-egy felvételt, rendszerint valamely sztárról (akkor még így hívták a celebeket). Ezt a hagyományt újítjuk fel most, a magunk nyelvén fogalmazva persze: *Sebestyén László* felvételeivel. Fadobozos, lábon álló, fekete-fehér felvételekre alkalmas „Klősz”-kamerájával a pazar pesti és budai paloták udvarait örökítette meg.

V., Petőfi Sándor utca 3. – Városház utca 6.

A történelmi Belváros legnagyobb klasszicista bérháza, a Károlyi–Trattner-ház. Ez az épület napjainkban is szolgálatkészen átkíséri két udvarán az erre járókat, ahogy teszi ezt már 185 éve. *Hild József* (1789–1867) három periódusban, 1831 és 1846 között alakította ki a ház mai formáját. Az udvarok között – a kétoldali fényviszonyokat kihasználva – egykor nagyhírű nyomda működött. *Trattner Mátyás* (1745–1828) távoli rokonánál, *Trattner János Tamásnál* (1717–1798) tanult Bécsben, majd 1779-ben tért haza. Egy évtized múlva az európai hírű rokokó kertje fel fia keresztapjának, aki pesti nyomdáját keresztfiának ajándékozta. Mátyás és Trattner János Tamás (1789–1824) virágzó sajtót működtetett. Jelentős számú kortárs magyar író és költő alkotását tették közzé. Itt készült a város első magyar nyelvű újságja, a *Hazai és Külföldi Tudósítások* és a jeles írókat tömörítő *Tudományos Gyűjtemény*. János Tamás korai halála után sógora, *Károlyi István* (1794–1863) ügyvéd 1827-től Trattner-Károlyi néven vitte tovább a vállalkozást. Örökösei 1867-ben eladták a házat, a nyomdát pedig elkótyavetyélték. Az épületben működött Pest legfontosabb postahivatala, és az Akadémia Duna-parti székházának elkészültéig 1833-tól a Tudós Társaság is itt ülésezett a ház első emeletén. A két udvar közötti átjáróban funkcióját veszítve még látható a vörös márványkút, és a fakockák is a múltat idézik. Az épület napjainkban is bevonzza bűvkörébe a pestieket és a kíváncsi turistákat. (H. V.) ●

ÖTVEN ÉVE

Királynak lenni, pár órára

Elek Lenke

Igaz, nem mindig szívből jövő és valóban szerelmesen rebegő az az igen, sőt olykor tétovázás, pityergés előzi meg, de a nap mindig emlékezetes marad. Életünk egyik legfontosabb döntése ez, akkor is, ha nem először tesszük. Ez mit sem változott az elmúlt fél évszázad alatt. A körítés viszont annál inkább.

Ötven éve elég volt a szerelem, nem volt szükség hárommillió (szolidan számolva!) hajcihőre. Bejelentkeztek a fiatalok a kerületi tanácsnál, felvettek egy jobb kis ruhát, hozzá az új fehér nyári szandált a Corvinból, a kézben pici csokor, felszálltak a 12-es buszra, az utcáról behívtak két tanút – nézd csak, hogy szalad fel kacagva *Darvas Iván Ruttkai Évával* a Mechwart tér lépcsőin, a Mese a 12 találatról című filmben!

Második házasság esetén sötétkéék kis-kosztüm járta, fehér, pici, jelképes fátylas tokkalappal, virágkitűzővel, törpe túsarkival. Férfiak sötét öltönyben, nyakkendővel. Ez volt számukra az elegancia csúcsa.

A mai örült – természetesen Amerikából importált – ruha- és esküvőmánia egyszerűen ismeretlen. Az esküvő sem iparág, egyszerűen örömteli családi esemény.

Hímzett, hippis, bótos esztendők

A beatkorszakban minél fiatalosabb, szabadabb, túlltól-fátyoltól mentes, maxi vagy mini ruhákat viseltek a huszonéves budapesti menyecskék a nagy napon, sőt, egy időben olyanokat – ekkor élték *Szörényiék* a népies zenei korszakukat – amelyeket magyaros hímzéssel gazdagítottak. Az ünnepi bevonuló muzsika sem akármilyen: a barátnőm magasított talpú, csináltatott Zierer cipőben, *Frank Zappa* zenéjére futott be hosszú hajú, Lennon-szemüveges párjával a Ságvári – bocsánat, a Kossuth téri – házasságkötő nagytermébe.

Az esküvői menü megbeszélése sem ért fel egy diplomáciai tárgyalással. Mire a menyasszony a desszertre tért volna rá, az étterem ifjú igazgatója – akkor még

nem bankettmenedzsernek hívták – megkérte a kezét... A próbaebéd ismeretlen intézmény, mégis mindenkinek ízlett minden, a hangulatért a legnépszerűbb magyar popsztár felelt, mint a vendégsereg egyik tagja.

A lagzi többnyire a Mátyás Pincében zajlott, nászút csak később következett, miután az ifjú férj visszatért a Ki Mit Tud-os külföldi jutalomútról. A huszonévesek ekkor már nem vágnak a szülők szemében oly hívogató bulgáriai vagy csehszlovákiai üdülésekre, az sem vonz sokakat, hogy Trabanttal nekivághatnak Krakkónak – az idealizált Nyugat lenne a cél, de lehet, hogy egyúttal a végállomás is.

Nászajándék-lista még nem létezik, egyáltalán micsoda arcátlanság ez, rákényszeríteni a közeli hozzátartozókat, barátokat, hogy azt vegyék meg, amit mi szeretnénk, mindegy, mibe kerül! Vagy adjanak egy nagy summa pénzt!

Vidéken – mint minden – ez is lassabban változott, a hagyományok erősebben kötnek. Kis faluban az emberek minden lépését, szokását, tettét mások szabályozzák, annak is híre megy, ha valaki konzervet vesz a bótos Marika néninél, nicsak, lusta tán, vagy beteg az asszony, hogy-hogy nem főz? Azt is nehezen bocsátják meg, ha valaki nálánál idősebb és elvált, pesti asszonyt vesz feleségül. Aki lila virág-mintás blézerben lép az anyakönyvvezető elé, a csokrát az akkor legmenőbb budapesti szalon vezetője tervezi, avantgárd módon lapulevelekkel körítve a csodás ritka virágokat. A Várban, a Fortunában elköltött ebéd után pedig a pár elmegy bájos két éves kislányukért az óvodába. Igen, ez már nem 50 éve történt, hanem három évtizede lassan, de akkor is zajlottak rendhagyó esküvők.

Most szinte csak ilyenek léteznek, és attól a kétségbeesett igyekezettől, hogy egyediek akarnak lenni, rémesen puccosak, unalmasak és egyformák.

Ráksaláta és tüllbe öltöztetett öleb

Igen. Iparág lett az esküvőből. – Egy-egy napra biztos bevételt jelent, ám eléggé munkás dolog, hiszen az ifjú párral és a rokonokkal többször össze kell ülni és megbeszélni a részleteket, sőt, kiváló pszichológusi vénával sem árt rendelkezni – nyilatkozta a közelmúltban az egyik patinás budapesti étterem menedzsere az Esküvő Szalonon. A vendég fejenként 20–30 ezer forintba „kerül” – a terembérlés, a menü, a dekoráció összköltsége, persze benne a munkadíjjal, ezzel kezdődik.

Akadnak, akik egy kisebb teremben akarják megrendezni a szertartás utáni szűk körű vacsorát vagy ebédet, de sokan, akik megtehetik, egy-egy szálló báltermét választják, népesebb vendégsereggel.

Év elején néznek szét a jegyesek – meg az örömanyák – a kínálatban, menüt, ruhát, gyűrűt, csokrot, dekorációt, fotóst, filmest, zenét, műsört választanak. A helyszínválaszték széles, ám az időpontot mégis ér-

demes hónapokkal előbb lefoglalni, mert a hétvégék hamar betelnek. Ami a gasztronómiát illeti, a könnyebb, változatosabb, svédasztalos ételkínálat a divat, de ezt ki lehet egészíteni a hagyományos magyaros fogásokkal. Ajánlatos is, mert nem biztos, hogy mindenki szereti a ráksalátát bulgurral vagy a lilaburgonya chipset kecsgekeviárral, mert az sem tudja mi az, és kell az idősebb örömszülőkre is gondolni.

Aki igazán ad magára, felhívja a fagyaltcateringet – ilyen is van – nyáron neki lehet esni az extra hideg nyilatoknak.

Ma már nem létezik különleges kérés vagy meglepő pár – a legnagyobb körkülönbség sem számít, sőt azon sem lepődnek meg a szolgáltatók, ha kedvenc kutyusaikat is felöltöztetik fehér tüllbe az ebbolond tulajdonosok.

Szinte mindenütt rendeznek ma már holtomiglan-holtodiglan szertartást: kastélyokban, vidéki csárdában, hegytetőn, barlangban, yachtkikötőben és hajón. Új trend a bringás esküvő. Van, aki víz alatt mondja ki az igent, más léghajón, vagy a thaiföldi tengerparton. A tiszavirágéletű celebek szinte vadásznak a különleges helyszínekre, hogy aztán a bulvárújságoknak eladott fotózási jogdíjából fedezzék az extravaganciát.

A divat is beleőrül

– Budapest és környéke, valamint számos más magyarországi helyszín is tökéletes adottságokkal rendelkezik ahhoz, hogy igazán színvonalas körülmények között várhassuk a hazánkba házassági szándékkal érkező párokat és családjukat – nyilatkozta a közelmúltban az egyik vezető esküvőszervező cég igazgatóasszonya. – Minden adott az igazán egyedi és exkluzív házasságkötésekhez. Készítettek egy

rövidfilmet is, hogy felvillantsák fővárosunk szépségét és különlegességét azok számára, akik még gondolkodnak azon, melyik országban találnák meg az ideális helyszínt, ahol összeköthetik az életüket. Jellemzően egyes párok érkeznek, ahol legalább az egyiküknek van magyarországi kötődése.

– Hatalmas adatbázissal rendelkezünk, amiből lépésről lépésre választhatják ki a párok a személyiségükhöz illeszkedő szolgáltatásokat. Így próbáljuk meg áthidalni a távolságot. Itthon a legkülönlegesebb kérések lebonyolításnak sincs akadálya, a felmerülő vallási vagy kulturális igényeket is ki tudjuk szolgálni – nyugtat meg a szakember.

Régen csak amerikai filmekben fordult elő esküvőszervező – többnyire vicces, nőies hangsúlyokkal beszélő, furcsa fazonokat képzeltek bele ebbe a szerepbe a forgatókönyvírók, olyanokat, mint *Martin Short*. Ma már itthon is keresett szakma ez, főleg hölgyeknek. Budapesten gyönyörű ruhákat kínáló esküvői ruhaszalonok működnek, cseppet sem lemaradva a híres amerikai Kleinfeldtől vagy az itáliai márkás műhelyektől. Itthon dicsérendő szokása a hírességeknek hazai tervező ruhájában kimondani az igent, míg régen a külföldi ruha volt maga az álom. Külön gardróból kell választani fehérneműt, cipőt, apró sztyűt, és el kell kezdeni írni a meghívottak listáját, felhívni a kozmetikust, a fodrászt – mindezt időzítve! – ja, és le is kell fogyni, de ne túl sokat, mert akkor bő lesz a szív alakú felsőrésszel csábitó méregdrága ruhaköltemény.

S ma már ott tartunk, hogy saját illata is lehet egyes rendezvényeknek – miért is maradnának ki ebből az esküvők? ●
(fotók: FORTEPAN)

Amikor minden zöld

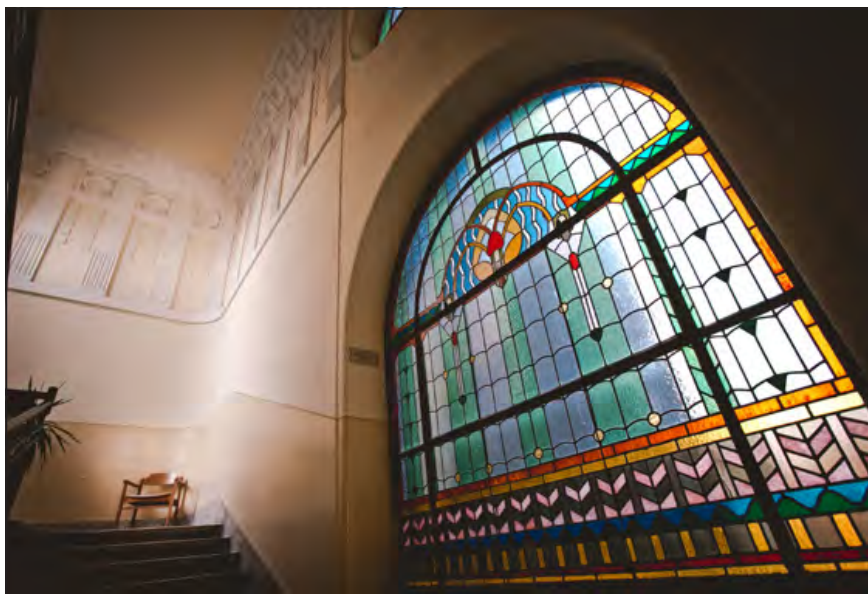
Megjelent az ellendivat: a zöld esküvő, főleg városi, értelmiségi körökben. Praktikus és környezetvédő trend. Minél kevesebb papírpocsékolás, nincs csicsás vagy éppen design meghívó, ha mégis, akkor nagyon kortárs stílusban és újrahasznosított papírból. Olcsó a dekoráció: virágok a mezőről kis befőttesüvegekben, gyakori a vega vagy a vegán menü, mindent helyi termelőktől szereznek be, hogy ne kelljen sokat szállítani, minél kevesebb műanyag, adalékanyag, energiafelhasználás. Megfizethető ruha, lehet vintage, lehet a mamáé is, átalakítva házilag. A barátok zenélnak, fotóznak, filmeznek. Ajándékok helyett jótékony célra fordítják a rájuk szánt pénzt.

BLOGBARÁTOK

A Tisztviselők Háza

szöveg: Szuhai Barbara (Mesélő Házak), fotó: Nagy Anita (CheckMyBudapest)

Minden úgy kezdődött, hogy a Hősök tere közelében volt egy épület, amit már évek óta nézegettem. Keskeny alakjával és hatalmas színes üvegeablakaival volt benne valami kecsesen szürreális, el sem tudtam képzelni milyen lehet belülről. Telt-múlt az idő, de valahogy soha nem sikerült bejutnom. Egyik nap aztán Barbi, a Mesélő Házak bloggere írt nekem egy csodálatos házról, amit együtt kellene felfedeznünk. A meglepetés akkor ért, amikor kis késéssel odaértem a megadott címre, mert vágyaim épülete előtt álltunk. Mit is mondhatnék... nem csalódtam. (Az épület történetéről már írtunk a BUDAPEST 2008/11. számában – a szerk.)

Fodor Gyula századeleji házaiba betoppanni mindig élmény, ünnep. Ezért szerettem volna már réges-rég eljutni abba a házba, ahol ő, az építész lakott. Amit olyan jól sikerült tervezésnek gondolt, hogy irodáját és saját lakását is itt rendezte be. A kényelem, az elegancia, a városban való elhelyezkedés, de mégis a zöld, a csönd, és persze a ház részletei és egésze olyan egységet alkotott, ami a mester megelégedésére szolgált, ahol örömmel töltötte napjait. Ronda, félsötét, őszi napon vitt erre először az utam. Amikor a 64-es ház utcai frontjához értem, és felnéztem, megállapítottam, hogy na, ilyen, amikor a szecesszió rendesen ijesztő is tud lenni.

Szerencsém volt. A vásárlást hazacipelő, barátságos lakók szívesen látták a ház régi részleteit megcsodálni igyekvő idegent. Megsajnáltam szegényeket: a dögnehez csomagokat a lépcsőn vonszolták fel a sokadik emeletre. Ez furá: az eredeti tervek szerint 1909-ben felvonó épült a házba. Azzal vajh' mi lett és mi célból?

Az első döbbenet a Zeneakadémiára emlékeztető, mesés színes üvegek sokasága a főlépcső fordulóból. Mellettük tábla az adakozóról, milyen jó, hogy még ilyen is van. Az ember áhítattal mássza meg az elegáns korláttal keretezett, hajdani szőnyeg emléket őrző, rézgombos lépcsőt a legfelső szintig, ahol a legszebb a beáradó fény, és a mennyezeti dísz. A fordulóban elhelyezett, a reménytelen szocialista éveket idéző fotelek kicsit sem hívogatóak, érdekes képzavart alkotnak... (emlékeim szerint a János kórház gyerekosztályán voltak ilyenek. Kemények, mint a beton)

A legfelső szinten álltam a gangon, amikor megfordultam. Milyen szép ez a szomszéd ház! Pasaréti hangulatban, fák mögé bújva teraszos, szecessziós ház tárult elém. Ketyegni kezdett az agyam, melyik lehet ez, honnan nyílhat, melyik hátsó utcáról... aztán észrevettem, hogy a barátságos kis teraszok kovácsoltvas korlátjai ugyanolyanok, mint a gangé, amin állok. Hiszen ez ugyanaz a ház!

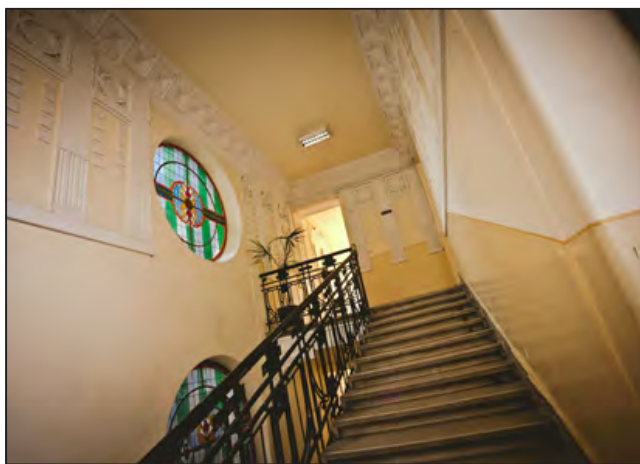
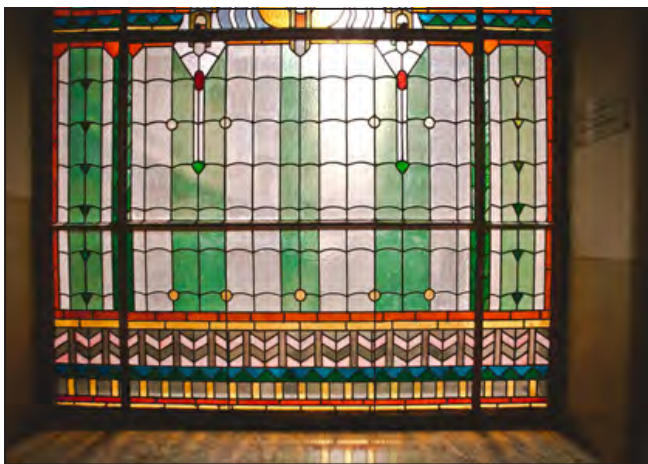
És valóban. Az 1908-as tervek szerint kertet ölel át a Ligetre néző első, és a külön bejáratú, sárga keramitos sétányról nyíló hátsó traktus. Teraszai párban állnak, egészen abszurd csendben a pár méterre dübörgő Dózsa György úttól.

De honnan nyílhatnak azok a csodás teraszos lakások? A kertből törött üvegű, kevésbé bizalomgerjesztő kapu látszik. Ha nem áll a lépcső aljában két bicikli, nem mertem volna felmerészkedni. Csak az első emeletig mentem, a színes üvegeablak, a falfestés nyomai így is megrázóan gyönyörűek voltak. A keskeny, sötét lépcsőház dermesztő állapota azért meglepett. Sok lerohadt pesti házban voltam már, de ez dobogós. Tudtam, el kell hívnom fotós „kollégámat”, egy jó géppel csodákra lenne képes egy házimádó...

Született néhány csodás kép a jelenről, de előbb vissza a ház születéséhez. A régi, cirkalmas kerettel díszített, gyöngybetűs tervek szerint emeletenként 3, illetve 4 szoba-cselédszobás lakások váltották egymást. Helyenként a szegény cselédek ablaktalan kis cselédfülkével kellett, hogy beérjék, ami csalódás a ház modern luxus színvonalától.

Az épület egyik legkülönösebb tulajdonsága, hogy eredeti tervei szerint az alagsorba, a Liget felé néző fronton műtermek sora épült sötétkamrával, vagyis fényképezés részére. Sokkal világosabb akkor sem lehetett, hiába a nagy ablaktáblák, ezért meglepő a megoldás.

Az emeleteken a Hősök tere irányában a felső szinteken impozáns termek épültek: átlagosan 35 négyzetméterével, ívelt, hatalmas ablakával el lehet képzelni, milyen szép lehetett anno. Lehet, hogy ezek egyikében volt Fodor Gyula építészirodája, hiszen a „Fodor Gyula és Tsa czég” 1911-ben – 1928-ban már Hunnia Építő Részvénytársaság –, található ezen cím, vagyis az Aréna út 64. alatt. A megren-

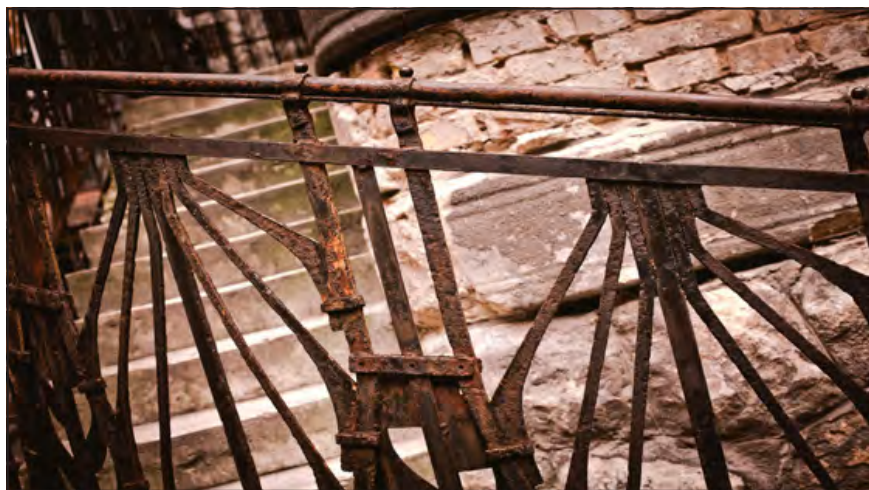
delő a Tisztviselők Házépítő Szövetkezete volt, az építés éve 1908, a tervező Fodor Gyula. A szépséges eredeti rajzokon a homlokzat kicsit eltér a megépülttől, a fríz most több emberalakból áll – vajon látja-e őket ma valaki?

A főlépcsőháza egyértelműen költöttek, az ablakok csodásak, a falak is izléssel, igényességgel felújítva, a belső homlokzat is méltó, szép. Egyedül a hátsó lépcsőház állapota kritikán aluli.

Még egy pillanatkép 1928-ból: A Hunnia építő Rt. mellett itt székelt a Stieber-féle építési és ipari részvénytársaság is. Továbbá itt lakott (a teljesség igénye nélkül): dr. Glück József fogorvos, Bakonyi Ödön tanító és Ödönné nyugalmazott tanítónő, Klegner Ferencné, Újlaki Gizella fővárosi tanítónő, Bereczky Sándor és Füred Aladár dr gimnáziumi tanárok, dr. György István műegyetemi tanár, Gaál Miklós nyugalmazott lelkész, Sándor Ákos nyugalmazott főispán,

Fanta Lajos, Katz Miklós, tisztviselők, Barcza István lapszerkesztő, Csillik Sándor MÁV lakatos, Elek Sándorné, Goldberg Salamonné és Fodor Pálné magánzók, Tamási Varga Móricz nyugalmazott ezredes.

A háború után persze itt is leválasztották a lakások legtöbbszörét, de még az 1980-as években is volt néhány, ami megúsza a felaprítást. Csodás ház, mestermunka, volna még mit rá költeni, dacára a kétségtelenül eddig is szívvel-lélekkel rászánt sok-sok pénznek. Látszik a házon, hogy szeretik, hogy vigyáznak rá. Jó lenne egyszer régi pompájában látni, minden részletében felújítva. Megérdemelné. ●

Fodor Gyula (1872–1942) műegyetemi tanulmányai után építési vállalkozó és tervezőmérnök lett. Az 1900-as lakcímjegyzék is ekként tartja nyilván az Ügynök (ma Kresz Géza) utca 7-ben. Építészetileg aktív éve alatt a fővárosban harmincnál is több bérházat tervezett. A legismertebbek az Ernst Múzeum a Nagymező utcaiban, az Üllői út elején álló Arany Sas-udvar, a Napoleon-udvar. A magyaros motívumvilág helyett a mértéktartóbb, kései, figurális szecessziós stílust alkalmazta.

FÉNYÍRDA

Egy monoklis nyaralótulajdonos

Szémann Richárd

Az aranykorként is emlegetett századforduló fővárosi életének és a mátyásföldi nyaralótelep kezdő három évtizedének is jellegzetes alakja volt *Strelisky Sándor* (1851–1922), császári és királyi udvari és kamarai fényképész. Ez utóbbi kitüntető címet, apja, *Strelisky Lipót* után 1895-ben *József* királyi főhercegtől saját jogon is megkapta fényképész-munkásságáért.

A mátyásföldi nyaralótulajdonosok között találjuk már a település kialakulásának első évtizedében, és az egyesület választmányi tagja volt 1900-tól 1910-ig biztosan. Nevét 1897-ben, a nagyszálló felújításának ünnepségére kiadott Mátyásföldi Hírlapban többször is említik, az ebben megjelent adatok szerint ő volt a vigalmi bizottság elnöke. A hírlapot *Verő György*, a kor divatos operettírója szerkesztette és írta, és egy számmal később lapjában közölte *Heltai Jenő* Mátyásföldről szóló *Pipacs és Búzavirág* című versét is. *Strelisky*t és feleségét így mutatta be az újság: „Az ünnepély fénypontja azonban a nagy díszszemle volt az Ilona-téren, amelyet ez alkalmából vérmezővé változtattak át. A csapatok példás rendben, teljes díszben és cserlombbal a kalap mellett vonultak fel négy csatarendbe. Az első csatarendet *Strelisky Sándorné* vezényelte, délczegen lovagolván ismert elvein. Mellette hadsége *Ligeti Juliska* habzó biciklin követte a parancsnokot. (...) A főparancsnok *Strelisky Sándor*, „Kabyll” nevű lovát lovagolta és egyre biztatgatta a legénységet:

– Csak barátságos arcot fiúk! ez a fő.

Pontban kilenc órakor a *Beniczky* utca sarkán felállított *Vajdaffy Lehel* ismert kürtjén jelezte a főparancsnok közeledését és nem-sokára táborkarától követve a térre ugrott *I. Paulheim József* (a felújított Nagyszálló építtetője – Sz. R.). *Strelisky* elébe lovagolt és harsány hangon jelentette, hogy a kivonult helyőrség áll: 40 férjből, 50 agglagényből, 27 iskolás fiúból és 30 milimáriból. *I. Paulheim József* ellovagolt a csapatok arcvonala előtt, miközben a katonai zenekart helyettesítő *Stenzinger* úr közmegebotránkozásra elénekelt a »Gottesdienst«.

A mostani főnök: Strelisky Sándor

Fényképészünk tehát feleségével, a régi Népszínház színésznőjével, *Béni Irmával* együtt aktívan vett részt a mátyásföldi közéletben. *Strelisky Sándorné Paulheim József* mellett női elnöke volt a mátyásföldi katolikus templomépítő bizottságnak, és férjével együtt szerepeltek a templom építésére adakozó nyaralótulajdonosok 17-es listáján,

a Waltherr Gida által készített ólomüvegablakok közül az egyiket ők szponzorálták.

Strelisky Sándort mai nyelven „sztárfotós-nak” vagy sztárok fotósának nevezhetjük, aki gavallér volt, színészek, színésznők között mozgott, közülük választott feleséget – s haláláig kitartott mellette. Gyermekük nem lévén, örökbe fogadták *Ligeti Juliskát*, aki szintén színész lett, és gyakran szerepelt a jótékonyági bálokon Mátyásföldön.

Jól menő fővárosi műterme mellett maradt ideje (és nem utolsó sorban pénze) a „provinciális” mátyásföldi nyaralótelepen közéleti szerepet vállalni és jótékonykodni templomépítésben és egyéb nemes célokban. Eddig úgy tudjuk, ha a „hóhért akasztották” is, róla nem maradt értékelhető fénykép. Ebből az írásból talán mégis képet kapunk róla, milyen is lehetett Strelisky Sándor, a neves fővárosi fényképész és mátyásföldi nyaralótulajdonos, aki „még monoklit is hordott” és a vicces kedvű Má-

tyásföldi Hírlap szerint csak kétnaponta borotválkozott.

Szinte pontosan száz éve, 1917 áprilisában, a Színházi Életben, *Harsányi Zsolt* író, színházigazgató (1887–1943) rovatában (Utazás a sűgölyukon túl, *Major Henrik* rajzaival) jelent meg a fényképészt bemutató két és féloldalas írás, A színházi fényképésznél címmel. Álljon itt belőle néhány pillanatkép.

„Az üzleti életnek minden ága, a mely megteheti, szereti a színház nyilvánosságához és népszerűségéhez kapcsolni a maga portékáinak kelendőségét. Az a legjobb divatkereskedés, ahol a színészek vásárolnak, az a legkeresettebb divatszalon, hol a primadonnák dolgoztatnak, az a népszerű kávéház, ahol a színházi embereknek van törzsasztaluk és ugyan e norma szerint az a fényképész a leghíresebb, akihez a színházi emberek járnak levétni magukat.

Budapesten par excellence Strelisky Sándor a színházi fényképész. Ő éppen úgy hozzá-

tartozik a slágerdarab érdekes és óriási szervezéséhez, mint akár a színházi titkár, vagy a fővilágosító. (...) A cikkben itt következik a történet kezdetének leírása, tudniillik hogy a színházi fotózást hősünk édesapjától, Strelisky Lipót fényképésztől örökölte, aki a színészek levételéért két állandó zsöllyét kapott fizetségül a színháztól.

„A műterem mostani főnöke, Strelisky Sándor – mondhatni – ezen a két zsöllyén nevelkedett fel és mikor később a műtermet az egész színházi klientélával átvette, úgy építette meg a színházi fotografálások Gizella-téri új helyiségét, hogy a szalonok mellé egész sor öltözőt tervezett az építész. Ezeket a falakon lóg és albumokban itt látható a magyar színészetnek hetven esztendő története.

A színházi fényképezés ma már igen fontos dologgá nőtt, s a színházak ezreket költenek az újdonságok fotografálására. (...) Az első országos kiállítás, ahol a fényképezésnek is külön tere volt az ipari termékek között, körülbelül összeesett azzal az idővel, ami-

kor Pálmay Ilka (a „mi” Pálmay Ilkánk, aki időnként unokahúgához, Petráss Sárihoz járt Rákosszentmihályra kipihenni a világhírnevet – SZ. R.) a Rip van Winkle második felvonásában felvette a kék hegyek szellemének híres trikóját. Ez a merészség akkor forradalmat keltett. Strelisky, aki nemcsak igen ízléses, hanem merész művészember is és fényképezőgéppel minden színházi eseményt nyomon követett, a modernebb felvételhez csatlakozott. A kiállításra olyan gyűjteményt küldött be, hogy a zsűri nem akarta a publikum elé engedni a kollekciót, amelynek két legpompásabb darabja Pálmay Ilka és Vidor Pálné képe volt egy-egy trikós szerepben. A végén Strelisky győzött, a képeket kiállították, a kiállítás megnyitása után a Neues Wiener Tagblatt tárcát írt a magyar színházi fényképezésről (...). Ezután a műterem, a díszletek íratatnak le, valamint a fényképezésre érkező színészek, a pontos Rátkai Márton, a mindig késő Csontos Gyula, és „...Fedák Sári, aki dél felé érkezik meg álmos szemmel és Streliskyt teszi felelőssé, hogy megint nem tudta magát kialudni. Mikor aztán együtt van mindenki, a színházi rendező segítségével felállítják a csoportokat és beigazítják az egyes szereplők attitűdjeit. Mivel ilyenkor mintegy száz felvétel készül, a munka eltart délután három óráig is. A végén már vidáman konyakoznak a színházban és az általános vidámság közepette tréfás jux-képek (mai megfelelőjük talán az ellesett pillanatképek) is készülnek, amelyek persze nem kerülnek a publikum elé. A felvételekből a színház igazgatósága választ

ki húszat. Ezekből egyméteres nagyságú készülő a foyer (színházi előtér) díszítésére és reklámcélokra. A többi képekből meg egész kocsiakománnyal csinál kabinetképeket a műterem. Mivel a szerző jogi törvénykezés a fényképfelvételeket is védi, a képeslapgyártó vállalkozók Streliskytól szerzik meg ezeknek a felvételeknek utánnymósi jogát.”

A Küry-párt vezére

Apja után tehát magát Strelisky Sándort is befogadta a színházi világ, és haláláig fotózta a színházi élet nagyjait. A következő cikkészlet Faragó Jenő írása a 8 Órai Újság 1934. március 8-i írásában olvasható. A cikk visszaemlékezés, szintén sorozat része, az Ó, régi szép idők 3. darabja, Küry Klára őszinte vallomása címmel.

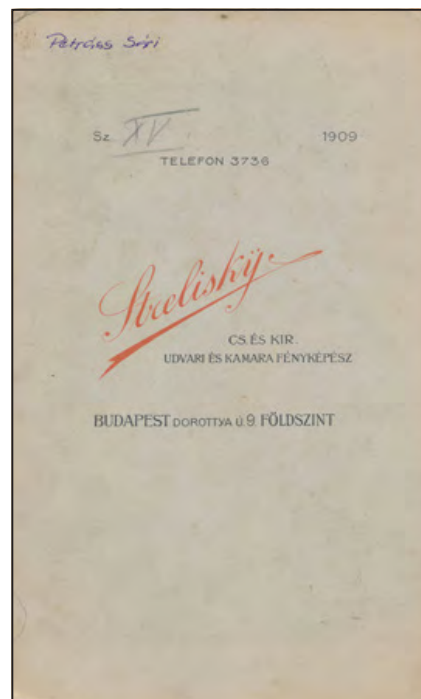
Küry Klára színésznő volt, aki a mátyásföldi nyaralótelepen is csillogtatta tudását néhány jótékonyági bálon. A visszavonult művész lakásának bemutatásakor írta le a szerző a következő érdekes, bulváriba hajló sorokat Strelisky Sándorral kapcsolatban: „A falakon rengeteg kép. A főhelyen egy vízfestmény: Lily kétlovas hintón a virágos ligetben. Ezt még Strelisky Sándor csinálta, aki nemcsak fotográfus volt, hanem festő is; azon kívül népszínházi habitué (bennfentes) és tizenhárom próbás gavallér. Még monoklit is hordott és a Népszínházból házasodott. A jó Béni Irma lett a felesége. Strelisky volt a Küry-párt egyik lehangosabb vezére: míg nem aztán minden átmenet nélkül átpártolt Hegyi Arankához. Voltak így mások is. Klárikától Arankához, Arankától Fedák Sárihoz...”

A mellékelt képekről

A XVI. kerület Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény fotográfiai archívuma Tóth Pál Lászlóné Podmaniczky Zsuzsanna jóvoltából őriz néhány gyönyörű, eredeti felvételt Petráss Sáriról, ezek közül mutatunk be néhány Strelisky által készítettet. Sajnos, a fenti cikkben szereplő, a zsűrit megbotránkoztató trikós Pálmay-képet eddig még nem tudtuk megszerezni archívumunk számára.

A Krúdy leírása szerint Ungvár, Kassa környéki hétszilvafás nemes Petráss család két primadonnát is adott a világnak és Rákosszentmihálynak. Mindketten nemzetközi sikereket értek el, és világhíró körutak között időnként megpihenni tértek „haza” Rákosszentmihályra.

Petráss Ilona 1859. szeptember 21-én Ungváron született, elhunyt: 1945. február 17-én Budapesten. Korán, tizenhat évesen kezdte a színészeletet Kassán. Édesapja, Petráss Gusztáv kataszteri mérnök kérésére ebben

a városban, Lászy Oszkár szintársulatában választotta a Pálmay Ilka művésznevet. Néhány év vándorszínészet után Pesten, a Népszínházban játszik, majd sorra hódítja meg az itthoni és külföldi színpadokat: Kolozsvár, Bécs, Prága, Berlin, London, New York a sor. Operettprimadonna volt, a műfajt ő honosította meg. Verseket írt, kiadta emlékiratait. Rákosszentmihályra unokahúgához, Petráss Sárihoz járt időnként kipihenni mozgalmas életét (azt a regényes életet, amelyet Krúdy Gyula is érdemesnek talált megörökíteni Primadonna című regényében).

Petráss Sári Budapesten született 1888-ban, és autóbalesetben hunyt el Antwerpenben 1930. szept. 8-án. Az Országos Színeszgyesület színiiskoláját látogatta. Játszott a Király színházban, a Vígszínházban, Bécsben, Berlinben, az USA-ban, majd az Operettszínházban. Szintén operett-primadonna volt. 1906. augusztus 5-én ezt a hírt közölte a Rákos Vidéke hetilap: „A művészkolónia szaporodik. A rákosszentmihályi kedves művészkolónia nevezetes taggal szaporodik meg. Petráss Sári, a Népszínház kitűnő művésze, a nagy Pálmay Ilka unokahúga nyaralót vásárolt községünkben. Schwarczl József Sándor utcai villáját (az egykori Voigt-féle) vette meg 12000 koronáért. Szentmihály ez új hódítását nagy örömmel adjuk híriül és büszkeséggel tölt el, hogy a bájos művész körünkben üdvözölhetjük.”

A nyitó illusztrációként publikált képeslapon Strelisky Sándor mátyásföldi villája látható. ●

Budapest vőlegénye, a szabadkőműves

Berényi Zsuzsanna Ágnes

Báró Podmaniczky Frigyes 1824. június 20-án született Budapesten, s ugyanitt halt meg 1907. október 19.-én. 1859-ben a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választották. A Szabadelvű Párt elnöki tisztségét 1889-től 1906-ig töltötte be. Valóságos belső titkos tanácsos 1885-től. Élete jelentős részében az ország politikuskárdájának köztiszteletben álló tagja. De íróként s a város fejlesztésében felelősen eljáró Közmunkatanács történelmi érdemeket szerzett alelnökeként is elismeri munkásságát az utókor. 1874-ben kérte felvételét a Hungária páholy tagjai sorába. Felvétele, a páholy munkában történő részvétele végül alig öt éves epizódnak bizonyult Podmaniczky életében. De a felvételekor fogalmazott önéletrajza – amelyet szerzőnk lapunkban most publikál – forrásértékű dokumentum. A kutatás eredményeképpen más hivatalos iratokkal együtt most bemutathatóvá vált, és nem csak a szabadkőművesség kulturtörténete szempontjából minősíthető fontosnak.

fotó: Sebestyén László

Podmaniczky Frigyes 1842–43-ban jogot tanult a késmárki evangélikus kollégiumban, majd 1845–46-ban a berlini egyetem hallgatója lett. Aztán Nyugat-Európában tett utazásokat. 1843-ban Pest-Pilis-Solt vármegye országgyűlési követe, gróf Ráday Gedeon mellett írnozkodott, majd 1846–47-ben Pest-Pilis-Solt vármegye aljegyzőjeként működött. Közreműködött Kossuth Lajos országgyűlési követé választásában.

1847–48-ban a rendi országgyűlés felsőházi tagja, az 1848-as népképviselői országgyűlés felsőházi jegyzője. 1848 szeptemberétől a pesti önkéntes nemzetőr-zászlóaljban küzdött Jellasics ellen. Novembertől főhadnagy, 1849 januárjától századosként harcolt a Károlyi huszárezredben a világosi fegyverletételig. Büntetésenként közlegénynek sorozták be az osztrák hadseregbe.

1850-ben leszerelték – Mikszáth szerint azért ilyen hamar, mert sok borsot tört a

A páholy kérdez, a jelölt válaszol

Mivel tartozik az ember istennek?

Azzal, hogy ismerje el mindnyájunk felett álló hatalmát, s legyen meggyőződve saját porszemnyi mivoltáról.

Mivel tartozik az ember felebarátjának?

Azzal, hogy úgy bánjunk vele, a mint kívánjuk hogy azok velünk bánjanak.

Mivel tartozik az ember önmagának?

Hogy becsülettel megálljon az életben, s teljesítse mindenkiben kötelességeit, lelkiismerete nyugalmát mind végig biztosítsa magának.

Budapest 1874 15/4 Podmaniczky Frigyes

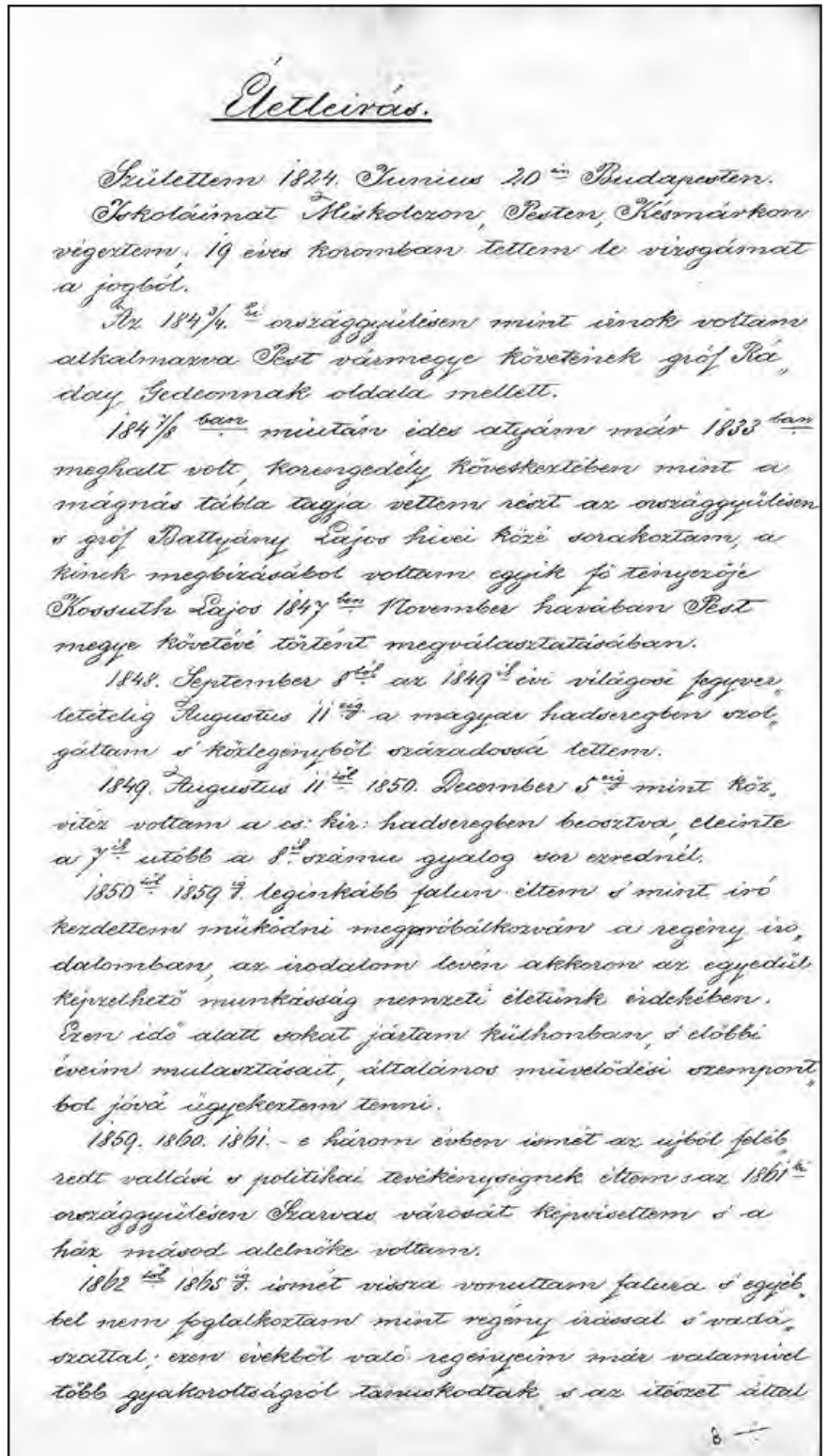
felettesei orra alá. Ezután elkezdett irodalommal foglalkozni, több regényt is írt. Közben futárszolgálatot teljesített a Kossuth emigráció érdekében. 1860-tól ismét politizált, Szarvas város országgyűlési képviselője és az országgyűlés másodelnöke lett. 1869-től az Észak-Keleti Vasútnál személyügyi főnök, majd 1875–1905 között a Fővárosi Közmunkák Tanácsa elnöke lett. 1875-től '85-ig az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsi szerepét is betöltötte. 1867–1906 között kormánypárti országgyűlési képviselőként meghatározó szerepe volt Budapest világvárossá fejlődésében. Kortársai a „Budapest völegénye” megtisztelő néven emlegették.

Élete menetéből érthető, hogy a szabadkőművességbe kérte felvételét. A Hungária páholy tagjai között voltak már az 1848–49-es szabadságharcnak katonái, köztük Ivánka Imre, a páholy vezetője – ahogy a szabadkőművesek hívták: főmestere –, később a magyar szabadkőművesség nagymestere. (Az ő nevéhez fűződik a Jellasics elleni győztes pákozdi csata szervezése.)

Jelentkezésekor Podmaniczky megkapta a páholytól a szokásos kívánalmakat. Ezeknek a követelményeknek az elfogadását vonzónak találta. Iby Henrik ajánlotta felvételre. Ivánka Imre, a páholy főmestere a szabadkőműves szokás szerint egy páholytagot, Zádor Gyulát bízta meg, hogy véleményt mondjon a felvételre jelentkező alkalmasságáról. Zádor hosszú idő után, 1874. március 20-án tömören válaszolt: „a legjobb jelentést teszem”. (Érdekes módon az ajánlás dátuma későbbi, mint a jelentésé.)

Közben a főmester 1874. március 11-én értesítette a páholy főhatóságát, Magyarország Nagy Oriensét, hogy Podmaniczky Frigyes jelentkezett a páholyhoz felvételre. A kedvező vélemény utáni felkérésre a jelentkező 1874. június 8-án megírta önéletrajzát.

Ez a részletes önéletrajz több kérdésben hiteles felvilágosításokat nyújt, de egyes tényekről nem beszél. Hiányzik, hogy a budapesti faszori evangélikus iskolába járt iskolába, és a késmárki kollégiumban végezte jogi tanulmányait. Feltűnő, hogy a szabadságharcban való részvételéről igen röviden ír, de megemlíti, hogy a császári és királyi hadseregben „közvitéztként” milyen gyalogezredhez volt beosztva. Büntetéséről nem szól. A politikában betöltött szerepéről, a Kossuth emigrációban végzett futári szerepről sem esik szó.

Egyes kérdésekben az egyetlen hiteles forrás ez az önéletrajz. Vagyoni helyzetéről, testvére segítségével itt árul el tényeket. Megtudhatjuk azt, hogy a 48-as országgyűlésen Batthyány hívei közé tartozott. Őszintén, s egyúttal korrajz-ként írta le, hogy miért fordult az irodalomhoz, az íráshoz életének ebben a

nehéz korszakában. Mint kifejti, abban az időben ez volt az egyedüli lehetőség munkálkodni nemzetünk érdekében. (Egy évszázaddal előbb Kazinczy Ferenc hasonló helyzetben foglalkozott a magyar nyelv megújításával.)

Vallásos meggyőződése, tisztessége, lelkiismeretessége és szerénysége raj-

is nemmi méltanyfáradtam részesültek.

1868^{ad} a mostani időig a képviselőházban folyvást Szarvas városát képviseltem, s ezen idő alatt hol élénkelt, hol ismét kevesebb részt vettem a társasági összeülésekben.

1867/68^{évi} a "Harcok", politikai napilap szerkesztője voltam, mely lapjára létre akarta hozni a meg most semmi sikerült fusiót, a jobb oldal és balkezeje között.

1869. tavaszián lovassági századosai sz. a: lettem kinevezve az újonnan alakított m. t. honvéd seregben. - Az Ugyanazon évben beállott pénzügyi válság következtében öcsém megbukott vagyoniilag, mely bukás nemcsak a gyomrával fosztott meg, hanem tetemes terhek elvállalása miatt kénytelen voltam a mennyire csak is a terhek elvállalása által voltam képes öcsémnél oly állapotba jutni, tatarai, hogy kényerét becsülettel megkereshesse s négy kiskorú fiát felnevelhesse. Ezen körülmények oda utaltak engem, hogy most már saját keresményemmel, jól ne csak élhessek, de az elvállalt terheket is lassanként letisztíthassam.

Alkalmazás után láttam tehát, melyet a ma, gyar éjszakakeltemi vasutnál sikerült is elnyerem, a hol 1870^{ad} évi Január 10^{ad} 1878^{ad} évi Április 1^{ad} napjáig mint öcsémnél ügyi főnök voltam a társulat szolgálatában.

1878. Április 1^{ad} a jelen időig mint a fővárosi közmunkák tanácsának alelnöke szolgálatom az országot.

Teiglettségemet meg nem sikerült visszanyerem, a mennyire terheimet leróni képes meg nem valem, annál kevésbé bírtam vagyont szerezni; de bízom reményemem hogy egy év leforgása alatt ha egészségem el nem hágy, el fogom majd mondani hatni: szerkeinek sem tartozom.

Érősdégi formák vagy virágulat alatt soha sem állottam.

Vége szükségességnek tartom még megemlíteni, hogy nőlkem vagyok, s tekintve azt hogy mozgalmam teljes élet pályám alatt egészségem rovására sokat

vethettem, elég jó egészséggel s életörövel bírok.
Budapestem 1874. Június 8^{ad}

Podmaniczky Frigyes

zolódik ki a felvételnél szokásos kérdésekre adott válaszaiból.

Öt év elteltével, 1879-ben – sok elfoglaltságára hivatkozva – Podmaniczky kérte, hogy töröljék a tagok sorából. De ígéretet tett, hogy a továbbiakban is szabadkőműveshez méltóan él. ●

Város- és Falvédő Alapítvány

Meghívó a Podmaniczky-díjasok VIII. Országos Találkozójára Budapest, 2017. június 20., kedd

A Város- és Falvédő Alapítvány valamint a Budapesti Városvédő Egyesület idén is megrendezi Podmaniczky Frigyes születésnapján a nagy férfiú nevét viselő kintüntetést elnyertek hagyományos találkozóját. Ezúttal a magyar kultúra kiemelkedő intézménye, a nagyszabású kertmegújítás és intézménybővítés előtt-közben lévő Magyar Nemzeti Múzeum Pollack Mihály terme ad helyet az összejövetel résztvevői számára.

Program:

- 11 óra: Podmaniczky Frigyes emléktáblájának megkoszorúzása szülőháza falán (V. Ferenczy István utca 12.)
- 12 óra: Tájékoztató a Magyar Nemzeti Múzeum történelmi kertjének rekonstrukciójáról és az intézmény bővítési terveiről
- 13.30 óra: Szünet
- 14 óra: Podmaniczky-díjasok beszámolója a díjuk elnyerése óta eltelt időben végzett tevékenységükről
- 15 óra: Eszmecsere a városok, falvak érték- és védelmének időszakos kérdéseiről
- 16 óra: Zárszó

A találkozóra szeretettel várunk minden kintüntetettet és kísérőjét. Kérem, hogy részvételi szándékukról előzetesen értesítsenek az alábbi címek egyikén.

Szölösi Ferenc
kuratóriumi elnök

Nyilvántartási szám: 01-01-0002561
1126 Budapest, Böszörményi út 20–22.
Postacím: Budapest 1531 Pf. 22.
Telefon: +36-30 942-8114
E-mail: varos.es.falvedo@gmail.com
Bankszámlaszám:
10402166-21626379-00000000

CITROM ÉS NARANCS

Mindkettőbe beleharaphatunk, s bár mind a két gyümölcs, senkinek se jutna eszébe az előbbinek nyers ízében édes örömet találni. A másiknál ez szinte mindig megeshet.

S mert – részben – ízlésről lesz szó, biztosan helyesen tesszük, ha ilyen óvatosan fogalmazunk. Citrom és Narancs minősítést várunk fényképező olvasóinktól egy-egy olyan budapesti házról, amely rutságáért vagy éppen elegáns-értékes látványáért kiérdemli az egyiket vagy a másikat.

Az ötlet próbált szerzőnké, a belsőépítész *Mezei Gáboré*.

– Szeretem Budapestet – írja – ez a világ egyik legszebb városa. Lehetne. Ha nem volna ennyire rossz állapotban. Ha az a fogalom, hogy „jó karban tartás” mindennapi gyakorlat lenne polgárai körében.

Épületállományunk jelentős része az eklektika korában épült, többségük, ez ma már világosan látható, remekmű. Szerencsénkre a szocializmus rombolási szenvedélyéhez nem volt elég pénz. A hatvanas évek silány modernizmusának sem sikerült a városképet alapjaiban megváltoztatni.

Járom a várost, nézem a házakat, bámulom az átlag-bérházak szépségét, bosszankodom a a betolakodó építmények szellemtelenségén. És játszom a gondolatlalt: vajon melyik lehet – szerintem – az elmúlt hatvan-hetven esztendő legszebb és legcsínyább háza? Milyen jó volna fotópályázatot hirdetni, hogy megtudjuk.

Ma már mindenki fényképez.

A BUDAPEST fotópályázatot hirdet. Keressék, fedezzék fel, fényképezzék le Budapesten az 1950 után épült legszebb és legrútabb házat. Szempontokat nem adunk. Kinek kinek az ízlésére bízunk, melyiknek adnának Citrom-díjat, melyiknek Narancsot.

Képeiket küldjék el a budapestfolyoirat@summa-artium.hu e-mail címre. Lapunk képszerkesztője, *Sebestyén László* a zsűri vezetője. Tagjai *Mezei Gábor* és a főszerkesztő, *Buza Péter*. A kép kódjával válaszszák a kerület, az utca s házszámot, s küldjék el a fotóval nevüket és postai címüket is.

Havonta egyszer értékeljük a produkciókat, s a fotós nevével a két képet a következő számunkban közreadjuk. A mindenkori győztesek egyéves BUDAPEST előfizetést nyernek.

A BUDAPEST folyóirat lapszámai az alábbi helyeken vásárolhatók meg

- **Kiadónkban** (Summa Artium Nonprofit Kft., 1054 Budapest, V., Honvéd utca 3., V. emelet 13. Tel.: +36-1 318-3938) munkanapokon 9–16 óra között
- **az Írók Könyvesboltjában** (Budapest, VI., Andrássy út 45.)
- **a FUGA Budapesti Építészeti Központban** (Budapest, V., Petőfi Sándor utca 5.)
- **a Budapest Antikváriumban** (Budapest, IX., Üllői út 11-13.)
- **a Litea Könyvesbolt és teázóban** (Budapest, I., Hess András tér 4.)
- **a Lipták villában** (Budapest, XIV., Hermina út 3.)

TÖRTÉNETEK ILLÉS KÚTJÁRÓL

Lővei Pál

Manapság nem szokás az olvasó latinos műveltségére építeni, *Buza Péter* könyvének főcíme mégis a *Horatius* által megénekelte Bandusia forrásra utal. De valóban csak utalásról van szó, a több évtizedes történeti-helytörténeti-topográfiai nyomozás állomását leíró kötet fókuszában egy másik forrás áll, az Üllői út közelében, az Orczy-kert területén található Illés-kútja: a Dunára lejtő, a történelemkönyvekből Rákos mezejeként ismerhető kietlen síkság egyetlen bővíző forrása a középkori, kora újkori Pest külterületén. Ami a kettőt összeköti, az a kristálytisza víz, amely Horatiust meghihlette, a pesti kút egykori használóit, többek között a város

szerb közösségének körmeneteit pedig a helyszínre vonzotta. Bandusiaként egyébként *Fáy András* írta le 1825-ben, amikor azt már az antikvitást felidéző, klasszicista stílusú kútházba foglalva felfedezte.

A kötet szerzője 1985-ben kezdte vizsgálódásait, és gyanítható, hogy a kézirat lezárása, 2016 júliusa sem jelenti munkája befejezését. A tárgyalás íve ennél is tágasabb: a természetföldrajzi környezet, a kút vizét adó szarmata-mészko paplan és a fölötte rétegződött folyami hordalék alkotta, patakok és folyamágak szabdalta síkság bemutatásától a késő középkoron, a 17. század végi eseményeken, a 18–19. század építkezésein, majd a mindent felejteni látszó 20. század első felén át jut el a már említett kezdő évszámhoz.

Művészettörténeti szempontból igencsak fontosak Buza Péter nyomozásainak azok az eredményei, amelyek a ferences kolostor és az egyetemi könyvtár korábbi épületeiből, falazataiból származó – ott mindig lapidariumszerűen bemutatott, vagyis történeti emlékként értékelt – több pesti reneszánsz kőfaragvány származási helyét valószínűsítik. Ezek a Mátyás király címerével, nevével jelölt, pompás vörösmárvány faragványok máig a budai várpalota anyagaként szerepelnek a Budapesti Történeti Múzeum kiállításán. Betűfaragásuk klasszikus eleganciája a 15. századi magyarországi reneszánsz epigráfia főművei közé emeli őket.

Lelöhelyeik alapján korábban felvetődött, hogy az *Antonio Bonfini* kortárs híradásából és néhány 16. századi beszámoló említéseiből ismert pesti királyi vadspark maradványai lennének, ennek a város kellős közepére adódó elhelyezkedése azonban semmiképpen nem tűnt reálisnak.

A szerző a józsefvárosi majorok újkori telek- és természeti viszonyait vizsgálva mutatja be, hogy az általa mintegy nyolcvan hektárra becsült egykori vadspark természetesen a városon kívül, mégpedig az Illés-kúttól nem is messze terülhetett el, éppen azon a közel másfél hektárral részben, ahol a terület töröktől való visszafoglalását követően régi romok álltak. Ez utóbbit 1718-ban Pest vármegye alispánja, a később bárói címet nyert *Szelecky Márton* kapta – közelebről nem ismert szolgálatok fejében – ajándékba a várostól mint majortelket. Néhány évvel később a mai Ferenciek terén megvette a katonai élelmiszerraktár és hivatal épületét, és ebből kialakított palotájával szemben kezdte aztán egy évvel később építkezésbe a ferencesek, éppen Szelezky jelentős támogatásával. És itt kerültek elő a múzeumban pompázó reneszánsz kőfaragványok. S amelyek éppen nem a ferencesek vagy az általuk átadott kolostorszámban elhelyezett egyetemi könyvtár falaiban voltak, azok a közvetlen környék olyan épületeihez kapcsolódtak – egyikőjük már 1722-ből adatolva –, amelyek tulajdonosai Szelezkyvel és családjával baráti-rokoni kapcsolatokat ápoltak.

A faragványok így alighanem az alispán által frissen birtokolt terület rommaradványaiából kerülhettek másodlagosan – az ébredő történeti és művészeti érdeklődés jeleként – Pest belvárosába.

Logikus lépés volt Buza Pétertől, hogy ezek után az Illés-kút közelében egykor állt kastély romjainak is megpróbált utánanézni, logikus volt a feltételezése is, hogy a még használható falmaradványokat Szelezky beépíthette valamikor az 1720-as években emelt, emeletes – uralkodói vendéglátásra is alkalmasnak bizonyult – kastélyának alapozásába.

Az épület, amelyet az örökösöktől 1798-ban *Festetics Antal* vásárolt meg, majd alakított át klasszicista stílusban, 1848-ban telkével együtt a pesti egyetem tulajdonába került, hogy ott létesüljön az új botanikus kert. Azóta ennek irodaépülete a volt kastély, de igényes lépcsőháza, a kötetben is reprodukált falfestés-részletei már csak halvány visszényei egykori gazdagságának. Állapota egykori építetőire, mai használóira, az egyetemre és a botanikus kertre, és persze építéztörténeti értékére tekintettel is több mint méltatlan.

Buza Péter ennek a helyreállításra nagyon megérett épületnek a pincéjében kezdett vizsgálódni 2015–2016 folyamán, beszerezve a szükséges engedélyeket, és megnyerve szakmai támogatókat is. A tisztítások során és falátörések mögött a pince falainak többségétől eltérő technikájú, középkori jellegű kváderfalak részletei bukkantak elő.

A kutatómunka folytatása már komolyabb előkészületeket igényelne, nagyobb szabású régészeti feltárás, a helyreállításához is kapcsolódó falkutatás igazolhatja vagy cáfolhatja a feltevést, vajon a régi falak valóban Mátyás király épületének voltak-e részletei.

A terület töröktől való visszafoglalását követő időszakban azonban nem csupán Szelezky Márton kapcsolódott Illés kútjának vidékéhez. Még 1695-ben *Csernovics Arzén* szerb pátriárka próbált – sikertelenül – lakóhelyhez jutni a bővíző forrás közelében, amely akkor már a Balkánról Magyarországra menekült rácok-szerbek kultuszhelyének számított – források hiányában csak találgatni lehet, hogy mióta. A 19. század közepére a hagyomány elvesztette jelentőségét, és csak a kút Buza Péter levezényelte újjászületésekor, 1991-ben újult meg, s tart ismét a mai napig. Akkor a forrás foglalatát és házáat a magyarországi szerb ortodox vezetők avatták fel és szentelték újjá, ahogy arról a kútház falán szerb szövegű emléktábla is megemlékezik.

A kút fölő a város 1780-ban fabódét állítottatott, 1783-ban pedig a közvetlen szomszédságában báró *Orczy Lőrinc* nyugalmazott tábornok vásárolt három majort, hogy néhány évvel később már fia, *László* építsen parkot a területen. Amikor elkészült vele, a várostól 1798-ban kibérelte Illés kútját is. Kerek, kupolás tetejű oszlopcarnokot álmódott fölő, építési engedélyt azonban nem kapott rá. A nem sokkal később emelt, klasszicista kútház évszámára Buza Péter bukkant rá 1991-ben, amikor a 20. századra nyomtalanul eltűnt, de már hat éve megtalált és többek között a KPVD SZ Vörös Meteor Természetbarát Egyesület vízalatti barlangkutatói segítségével fel is tárt forrás maradványainak megtisztítása befejeződött. A szépen falazott kút felső gyűrűjére 1799-es évszámot és az egyelőre sehonnan máshonnan nem ismert építő – *Franz Tröscher* – nevét vették. Amikor a felirat előkerült, körülötte már lényegében készen állott a négyzetes alaprajzú, klasszicista kútház rekonstrukciója – az ásatás során a kút körül feltáruló alsó kvádorsorai hitelesítették egyetlen ismert ábrázolását, egy 1803-ban közzétett metszetet.

A szerteágazó, írott forrásokon és képi-térképi ábrázolásokon alapuló történeti nyomozás mellett a kútfeltárás állomásainak naplószerű bemutatása alkotja a gazdag képanyaggal közreadott kötetet. A fővárosi kiadó új sorozatában jelent meg, borítóját a „Titkos Budapest” sorozattal megpecsételt, barna irattartó alkotja.

A titkos dossziében a történeti igazságtétel jegyében feltárulnak Rákos mezeje, kastélyának s az Illés-kútnak évszázadai. ●

Buza Péter: Bandusia forrása. Századok ültenek el...

Budapest: Városháza Kiadó, 2016 (Titkos Budapest) 141 old. Ára: 1 970 Ft, megvásárolható a kiadónál, telefon: (06-1) 411-5098, kozarid@fszek.hu

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

BEKE MARI
77 MAGYAR NÉPI JÁTÉK

Corvina Kiadó

Beke Mari és a könyvben szereplő lelkes gyerekek segítségével megtudhatjuk, hogyan készül el a murisan riasztó busó maszktól a lebegő szalmaangyalon át az agyag tűzoltózenekarig vagy a karcolt

tökdudáig rengeteg játék. Mindegyiknek a technikája még abból a messzi-messzi korból származik, amikor a szülők és csemetéik nem a boltban vagy az interneten vették meg a játékokat, hanem ők maguk csinálták. Csatlakozz hozzájuk, és fedezd fel, milyen fantasztikus dolog a két kezünkkel alkotni, hiszen már az is játék!

Ára: 5990 Ft

A KÖNYVFUGABOOKS AJÁNLATA
SALY NOÉMI (SZERK.)
A RÉGI PESTI VÁROSFAL
MENTÉN

Fekete Sas Kiadó

A pesti Belvárost határoló belső körút a Deák Ferenc utcától a Vármházig a várfal tövében húzódó vízesárok feltöltésével jött létre. A pompás jelenkori és archív fotókban bővelkedő könyv ezúttal is többféle szemszögből és több szerző segítségével mutatja be a város választott területét. A városvallás árnyékából száz év előtti jeles alakok tűnnek elő, számos kultúrhistoriai érdekesség és építéztörténeti adalék sorakozik fel, és láthatóvá válnak a legutóbbi évtizedek pozitív és negatív lenyomatai

Ára: 3200 Ft

GELENCSÉR GÁBOR:
MAGYAR FILM 1.0

Holnap Kiadó

Könyvünkben a magyar film alkotóiról, meghatározó műfajairól és stílusairól olvashatunk az első magyarországi vetítéstől, vagyis 1896-tól a Saul fia 2016-os Oscar-díjáig. A 120 év történetét bemutató tíz fejezetben megismerhetjük az egyes korszakokat

alakító társadalmi folyamatokat, a filmgyártás intézményrendszerét, amelyek segítségével a kortárs magyar film értelmezése is könnyebbé válhat.

Ára: 3500 Ft

GASZTRONÓMIA A LEVÉLTÁRBAN

Múzeumok Éjszakája Budapest Főváros Levéltárában

Budapest Főváros Levéltára, 2017. június 24., 16.00 - 23.00 óráig

Budapest Főváros Levéltára 2017-ben is csatlakozott a Múzeumok Éjszakája országos programsorozathoz, és változatos programokkal várja az érdeklődőket. Aktuális kiállításaink témája a gasztronómia: vendégeink megtekinthetik a pesti serfőzés és sörgyártás és a heidelbergi serfőzdek és sörözők történetét bemutató kiállításainkat. Aki még nem járt levéltárban, most megtudhatja, hol őrzik a levéltári anyagot, hogyan dolgozik egy mai levéltáros, és ki is próbálhatja a munkáját. ●
További információ: www.bparchiv.hu, www.museum.hu/muzeumokejszakaja

TITKOK ÉJSZAKÁJA – A REJTÉLYEKKEL TELI MÚLT

Múzeumok Éjszakája a Budapesti Történeti Múzeumban

Budapesti Történeti Múzeum, 2017. június 24., 16.00 - 01.00 óráig

Az este folyamán gyerekekkel és felnőttekkel a múltban barangolhatunk. Délutántól kézműves foglalkozásokkal és a Kincsek a város alatt című régészeti kiállításban dramatikus játékkal várjuk a gyerekeket. Megismerkedhetünk a régészek, antropológusok munkájával, kézbe foghatunk eredeti tárgyakat, csontokat. Zenei utazást tehetünk Mogyoró Kornéllal és a Minimyst együttesel. Tárlatvezetéseinken bepillanthat Budapest és a királyi palota történetébe éppúgy, mint a föld alá a Kincsek a város alatt kiállításon. Éjfélkor sárkányok várják és egy különleges meglepetést is tartogatunk. ● Részletes program: www.btm.hu, www.muzej.hu

EZ SÖR!

A sernevelőtől a sörgyárig

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2017. június 20. - október 15.

Kik és hogyan főztek sört Magyarországon? Miért Kőbánya vált a magyar sörgyártás fellegetyarává? Bor- vagy sörivó a magyar? Polgári vagy munkásital a sör? Ilyen kérdésekkel foglalkozik legújabb kiállításunk, melyen a hazai sörfőzés és -fogyasztás történetét mutatjuk be. Látogatóink megismerhetik honfoglaló őseink italkultúráját, a középkori sernevelőket, a német és cseh sörfőzőket, az ipari sörgyártás megindulását és legnagyobb üzemünk történetét, az állami sörfőzést, és a napjainkban működő kisüzemi főzdeket. Emellett kiderül, hogy hogyan készül a sör, hogyan lesz az árpából maláta, mi a különbség az alsó- és felsőerjesztésű sörök között. Végül választ kaphatnak arra is, hogy a polgárság vagy a munkásság kedvelt itala volt-e a sör, hogyan irányították ezt a propaganda különböző eszközeivel. A kiállításon Jäger Sebestyén, egy 18. századi serfőzőmester várja a látogatókat, aki Kunszentmártonban főzte sörét. ●

SZENVEDÉLY ÉS IRÓNIA

Meller Péter és a grafikai képzelőerő

Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai kiállítótér, 2017. június 22. - szeptember 3.

Meller Péter (1923–2008) művészettörténészt ismeretlen oldaláról mutatja be a kiállítás. Kevesen tudják, hogy kutatómunkája mellett szenvedélyesen rajzolt és a saját maga által kidolgozott technikával nyomtatottakat készített. A mostani tárlat legszebb grafikáit mutatja be: hagyatékából és magángyűjteményekből mintegy hetven alkotás látható a Magyar Nemzeti Galéria grafikai kiállítóterében.

Meller grafikái hűen tükrözik sokrétű tanultságát és összetett személyiségét. Kiválóan ismerte az antik és görög kultúrát, a reneszánsz művészetet és a humanista irodalmat. Grafikáin a mitológiából és művészetből átvett ábrázolásokat rendszerint aktualizálta, mai kontextusba helyezte, különös humort kölcsönözve ezzel lapjainak. Meller magyar témákat is gyakran ábrázolt, ő illusztrálta a János vitéz angol kiadását, és Krúdy Gyula Álmoskönyvéhez is tervezett grafikákat; ezekből szintén látható válogatás a kiállításon. ●

SZÉLLEL SZEMBEN

Egy utazás különleges képei világunk védelemre szoruló örökségéről
Magyar Természettudományi Múzeum, 2017. július 10-ig

Alig ismert, különleges zugok. Mostanára parányi szigetekké lettek, mégis valóságosabbak, időtlenebbek és csodálatosabbak, mint emberkéz formálta modern világunk bármely sokat magasztalt helye. *Balogh Boglárka* újságíró ezekre a különleges helyekre repíti el a látogatókat fotókiállítása segítségével.

Utazásai során máig fennmaradt törzsi kultúrákat és védett tájakat keresett föl. Az Ázsián, Borneón és Afrikán átívelő kiállítási anyag ékesen bizonyítja: ember és természet mágiikus erővel kapcsolódhat, ha korlátok, rettegés és bizalmatlanság nélkül létezhetnek egymás közelségében. Ezt a lenyűgöző összetartozást tapasztalva az utazó úgy érzi: végre hazaérkezett – hiszen a megannyi park, rezervátum, folyó nem csupán az ott honos állatok és növények, de a túlcivilizált ember életének is tápláló, megújító forrásává lehet. ●

RÉGI IDŐK – DOKUMENTÁLVA ÉS BOHÓZATBAN

Zappe László

„A k2 Színház 2010 nyarán alakult független színházi műhely, mely a Kaposvári Egyetem akkor másodéves színész-hallgatóiból szerveződött. A csapatot két akkor másodéves hallgató, *Benkó Bence* és *Fábián Péter* közösen alapította. Az évek során a k2-höz alsóbb éves színész-hallgatók is csatlakoztak, kialakult egy kisebb »kör« az egyetemen, akik visszatérő színészei voltak a formálódó társulatnak. Idővel csatlakozott a műhelyhez látványtervező, menedzser, dramaturg, rendezőasszisztens is, lassanként létrejött egy állandósulni látszó társulat.”

Az együttes honlapjáról idézem a kezdeteket, nehogy belezavarodjak az emlékeimbe. A k2 mára műhelyből igazi társulattá lett, igazi művei vannak, igaz, állandó helye nincs. Rendszerint a Szkénében játszanak, de láthattuk már őket az Átriumban és a Jurányiban is. Vidéken is keresgélnek helyet a műveikhez.

Meg a témákat is keresgéljük. Nemrég a *Cserna Szabó András* regénye nyomán készült Sömmivel az egykori betyárvilágot próbálták megidézni a Jurányiban. Nemcsak az ö-zös beszéd, de a Szögéd környéki hajdani élet is idegen maradt tőlük. Legújabb kísérletük – ismét a Szkénében – ugyancsak a múlt felé fordul. Bizonyára az elmúlt emlékévé ihletésére, 1956-ot hívták tetemre. Mégpedig a Holdkő cím sugallata és a

hajdani Hold-utazások felidézése szerint réges-régi múltként. Ezen túlmenően pedig abból a helyes és fölöttébb rokonszenves premisszából kiindulva, hogy szemben az ünnepi megemlékezések sugallatával, nem egyféle ötvenhat létezik. Valószínűbb, hogy mindenkinek megvan a magáé. Talán még annak is, aki akkor nem is élt. Beleértve a szerzőt, *Závada Pétert* és a rendezőket, a k2 vezetőit, *Benkó Bencét* és *Fábián Pétert* is – teszem hozzá.

A k2 alkotói ezúttal a dokumentumokban, illetve az annak ható szövegekben bíznak. A nézőket kicsi és kényelmetlen kerek műanyag székekre ültetik a terem közepén, és körülöttük emelvényen ülve-állva beszélnek a színészek. A székek nem forgathatók, az ember meg nem galamb, hogy teljes körben forgassa a fejét. Bár hamar kiderül, hogy erre semmi szükség.

A színészeknek igazi játékra kevés a lehetőségük és a terük. A szöveget hangsúlyokkal, hangerővel értelmezhetik. Így is sokat tehetnének persze. Gesztusokkal, mimikával. Ha olyan volna a szöveg. Ám az nem olyan. Könnyörtelenül tényszerű. Dokumentatív, száraz. Izgalmas annak, aki a történelemre és annak továbbélésére, a múlt változékonyságára, újabb és újabb értelmezésére kíváncsi. Unalmas annak, aki a színházról elsősorban érzéketlen izgalmat várna. Rádiójátéknak mondják ők az ilyesféle előadást.

A szerzőnek és a rendezőknek szemlátomást nem céljuk a provokáció, csak utalnak az ünnepi megemlékezések sablonosságára, ünneprontás, ellenünneplés nem áll szándékukban. Tárgyilagosságra, tárgyyszerűsége törekszenek minden áron. Azon is, hogy a nézők egy részénél – ki tudja, mekkora ez a rész? – az unalmat kockáztatják.

Pedig nagyon fontos vállalkozása ez a k2-nek, és ha lehetne – ami kevéssé valószínű – érdemes lenne a külsőségeit újra-, illetve továbbgondolni.

A Bethlen téren vidámabban idézik a múltat. *Valentyin Katajev* egykor nagyon népszerű vígjátékát – le lehetett vele tudni a minden évadban kötelező szovjet darabot –, a Bolond vasárnapot adja a TükörKép Társulat. Talán egyszer őket is érdemes lesz bemutatni – ez a második produkciójuk (*Molnár Ferenc* az ibolya című vígjátéka után) még nem feltétlenül teszi szükségessé a közelebbi ismerkedést. Kellemesen elmulatnak és elmulattatnak a profi szerző bohóságával. A szovjet környezet, szellem, mentalitás megidézésétől tartózkodnak, azt csak a beszélő nevek oroszos végződése jelzik.

A félreértések mechanizmusa *Polyák Valéria* rendezésében egyébként működik. Igazából a díszlet sem hiányzik, megvan, ami elengedhetetlen: egy recepció pult, minthogy üdülőben vagyunk, egy asztal két fotellel, egy ruhafogas, ahonnan a főszereplő álöltözetet szerezhet. A falakat fekete függöny helyettesíti, az ajtókat a függönyök hasadéka. Hogy mögöttük néha látni a színészek mozgását, nem nagyon zavaró, de azért trehányosság.

Szóval van hova fejlődni.

Más kérdés, hogy érdemes-e. ●

KÖZLÖKÖDŐ

Egyirányú – két keréken

Angelus Róbert

Napi élmény a pesti utcán: szembejön a biciklista. Vagy éppen az autós a brin-gásokkal?

Az autós akkor jár el a KRESZ szabályai szerint, ha egyirányú utcában figyel a jobbról jövőkre, megadja nekik az elsőbbséget. A jogszabály szerint ugyanakkor „Az úttesten, burkolati jellel kijelölt kerékpáros nyom jelzi a kerékpárosok részére az úttesten történő haladásra ajánlott útfelületet. Az így megjelölt úttesten fokozottan számolni kell kerékpárosok közlekedésével.”

De hogyan lehetne „számolni” a biciklissel!? A szabályok alapján ugyanis némely egyirányú utcában – nem egy, hanem sok tucat helyen – két irányban is látszik a „kerékpáros közlekedésre kijelölt úttest” felfestése.

Ha a kocsni az egyirányú utcában halad, az előttünk tekerőnek mint teljes jogú közlekedőnek elsőbbségi joga van. Nem is igen férünk el mellette az egyméteres oldal-szabályt betartva, így mögötte kullogunk. De ha szembe jövő kerékpáros bukkan fel ilyen helyen előttünk, akkor kinek kell elsőbbséget adni? Erről bizony nem szól a KRESZ.

Sok helyütt ráadásul tábla jelöli, hogy be lehet hajtani az egyirányú utcába kerékpárral. Nem feltűnő, de ott van. Tehát a helyenként felfestéssel, esetleg táblával is jelzett egyirányú utcában eszerint az az új szabály, hogy a balról jövőkre is ügyelni, figyelni kell. És ha a biciklis a baloldalon, a forgalommal szemben jön, egyenesen nekihajtva a jobbkézsabályt betartó, csak a jobboldalra figyelő autónak, akkor kész a baleset. Ki lesz a hibás? Ami biztos, hogy a kerékpáros könnyebben vagy komolyabban megsérül, és a kocsin is sérülés keletkezik.

Külön nehezíti a helyzetet, hogy a kerékpárosnak nem kell vizsgáznia KRESZ-ből. Ezért nem érdekli a piros lámpa, ezért hajt át a zebrán – ahol át kellene tolnia a két-kerekűt –, ezért hoz veszélyt, mind magára, mind az autósokra. Mindezeket aligha gondolta végig, aki döntést hozott arról, hogy az egyirányú utcák mindkét oldalról járhatóak legyenek biciklivel. ●

RÉGÉSZETI KIÁLLÍTÁS

1867/2005-2015

Temporary exhibition at
the Castle Museum

KINCSEK A VÁROS ALATT

TREASURES UNDER THE CITY

2017.04.12

2017. 09.17

BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM VÁRMÚZEUM

www.btm.hu

SZEGEK A KOPONYÁBAN...

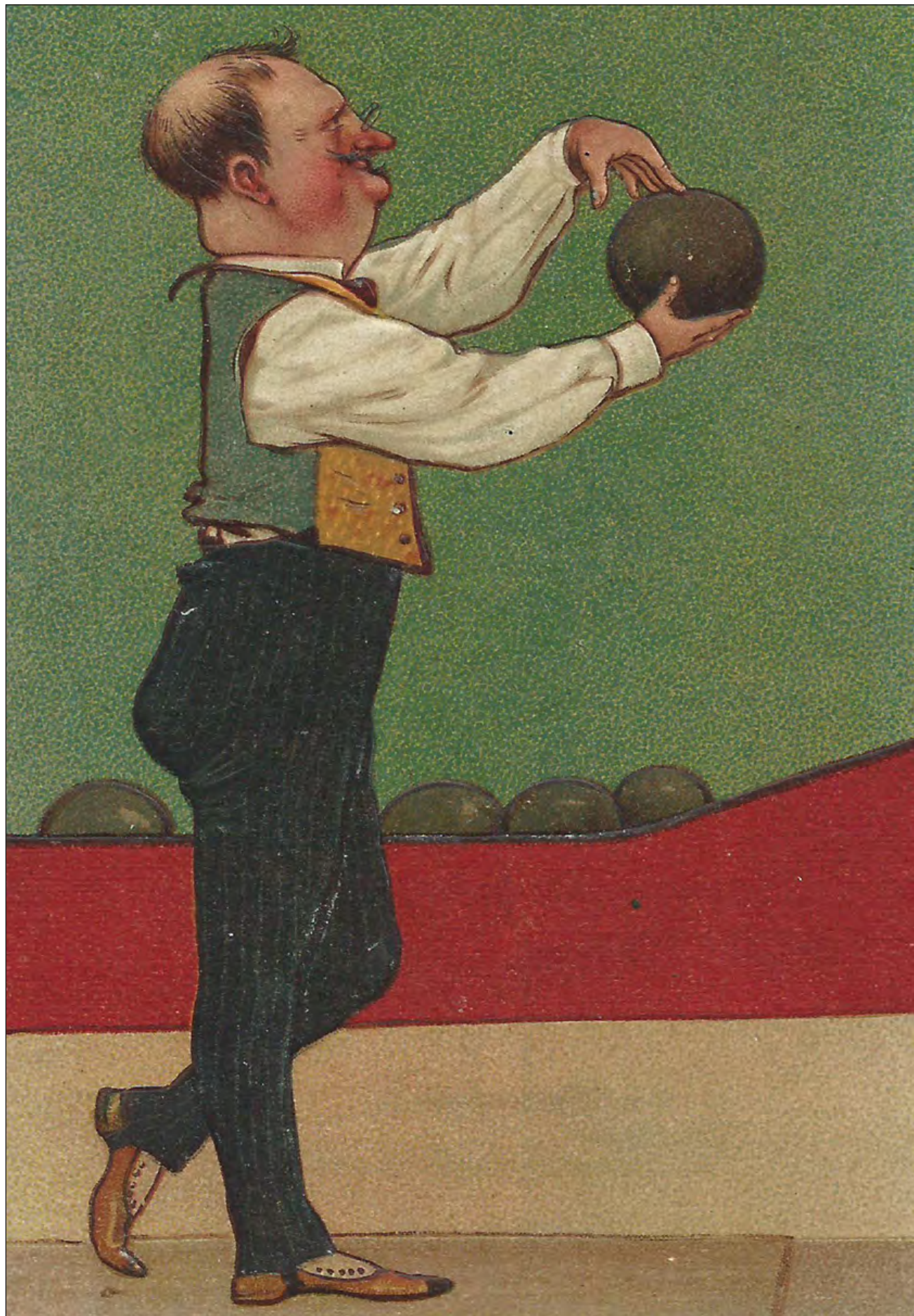
BŰNÜGYI REJTÉLY

VAGY GYÓGYÍTÁS?

**Budapesti Történeti Múzeum
Vármúzeum**

1014 Budapest, Szent György tér 2.

Kuglizó. Karikatúra (képeslap, 1905 körül), Szántó András gyűjteményéből

